

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Szczecin, dnia 16 grudnia 2019 r.

Poz. 6686

UCHWAŁA NR XI/83/2019 RADY MIEJSKIEJ W LIPIANACH

z dnia 28 listopada 2019 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Lipiany na lata 2018-2021

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 506) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 ze zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Lipiany na lata 2018-2021 w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Lipian.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Przewodnicząca Rady Miejskiej

Marta Ciszewska

Załącznik do uchwały Nr XI/83/2019
Rady Miejskiej w Lipianach
z dnia 28 listopada 2019 r.

GMINA LIPIANY

WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE

GMINNY PROGRAM OPIEKI

NAD ZABYTKAMI na lata

2018-2021

SPIS TREŚCI

1. Wstęp.
2. Podstawa prawna i cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.
3. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce.
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Lipiany.
 - 5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.
 - 5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa kulturowego miasta i gminy.
 - 5.2.1. Zarys historyczny regionu i gminy.
 - 5.2.2. Krajobraz kulturowy miasta.
 - 5.2.3. Rys historyczny rozwoju wsi i zachowane elementy dziedzictwa kulturowego.
 - 5.2.4. Dziedzictwo archeologiczne.
 - 5.2.5. Zabytki ruchome.
 - 5.2.6. Dziedzictwo niematerialne.
 - 5.2.7. Zabytki o największym znaczeniu dla gminy .
 - 5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.
 - 5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków.
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.
7. PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI - cele i zadania programu.
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.
9. Kryteria oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.
10. Źródła finansowania.

ZAŁĄCZNIKI

1. Załącznik nr 1- Wykaz obiektów nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków z terenu miasta i gminy Lipiany.
2. Załącznik nr 2 – Wykaz stanowisk archeologicznych.
3. Załącznik nr 3 – Gminna ewidencja zabytków [wykaz obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków].
4. Załącznik nr 4 Wykaz obiektów proponowanych do wpisu do rejestru zabytków.

WSTĘP

Niniejsze opracowanie jest pierwszą edycją **Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Lipiany na lata 2017-2020, zwany dalej „GPONZ 2017-2020”**. Na podstawie listy obiektów wpisanych do rejestru zabytków, oraz listy obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków wiadomo, że w Lipianach i w kilkunastu wioskach gminy znajduje się kilkaset obiektów określanych mianem zabytków a ściślej mówiąc obiektów o wartościach kulturowych. Są one ważnymi składnikami lokalnego krajobrazu kulturowego i tożsamości mieszkańców, wpływających na rozwój społeczny i gospodarczy miasta i gminy.

Znaczące części zasobów kulturowych, na skutek braku wiedzy, zmian politycznych i gospodarczych oraz wieloletnich zaniedbań, uległy i ulegają niestety w dalszym ciągu zniszczeniom i przekształceniom. Dziejową koniecznością jest zatrzymanie degradacji otaczającej nas historycznej przestrzeni, zabudowy i obszarów zieleni. Celem gminnego programu opieki nad zabytkami jest wskazanie kierunków i zadań mających służyć zachowaniu i poprawie stanu dziedzictwa kulturowego, które w istotny sposób wpływa na kształtowanie wizerunku miasta i wsi gminy.

Program opracowano w oparciu o :

1. Ustawę o Ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 roku poz.1446 z późn. zmianami);
2. Strategię Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020 dalej ”SRWZ 2020” .
3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2017 dla Województwa Zachodniopomorskiego.
4. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Lipiany z 2008 r.
5. Plan odnowy miejscowości Lipiany z 2011 r.
6. Lokalny program Rewitalizacji Gminy Lipiany na lata 2010-2017.
7. Materiały archiwalne ze zbiorów Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie .
8. Opracowania historyczne dotyczące Lipian i miejscowości na terenie gminy Lipiany.

2. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami, należy do ustawowych obowiązków samorządu gminnego, nałożonych ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 84 - 87, Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568 z późn. zm.), w której określono tryb sporządzenia oraz cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

- Gminny program sporządza Wójt / Burmistrz / Prezydent Gminy.
- Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat.
- Programy gminne przyjmowane są uchwałą Rady Gminy / Rady Miasta.
- Przed uchwaleniem Program przedstawia się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.
- Burmistrz / Prezydent obowiązany jest do sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu.
- Uchwalony program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Cele gminnego programu opieki nad zabytkami zdefiniowane w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami to:

- *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych (wojewódzkich, powiatowych, gminnych) wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;*
- *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;*
- *wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków - podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI W POLSCE

Podstawowym dokumentem prawnym określającym przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi jest Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) znowelizowana w 2010 r., i aktami wykonawczymi przedstawionymi poniżej.

[Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków \(Dz. u. z 2005 r. Nr 112 poz. 940\)](#)

[Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 28 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków uzyskiwania dofinansowania realizacji zadań z zakresu kultury, trybu składania wniosków oraz przekazywania środków z Funduszu Promocji Kultury \(Dz. U. z 2005 r. Nr 24 poz. 200\)](#)

[Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych \(Dz. U. z 2004 r. Nr 212 poz. 2153\)](#)

[Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem \(Dz. U. z 2004 r. Nr 124 poz. 1305\)](#)

[Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami \(Dz. U. z 2004 r. Nr 124 poz. 1302\)](#)

[Rozporządzenie ministra Kultury z dnia 19 kwietnia 2004 r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę \(Dz. U. z 2004 r. Nr 84 poz. 798\)](#)

[Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków \(Dz. U. z 2004 r. Nr 75 poz. 706\)](#)

[Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych \(Dz. U. z 2004 r. Nr 71 poz. 650\)](#)

[Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków \(Dz. U. z 2004 r. Nr 30 poz. 259\)](#)

[Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z \(lipca\) 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich \(...\), badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych \(Dz. U. Nr 165, poz. 987\)](#)

[Rozporządzenie MK i DN z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem \(Dz.U. Nr 113 poz. 661\)](#)

[Rozporządzenie MK i DN z dnia 28 marca 2017 r.](#) w sprawie udzielania pomocy na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020. (Dz.U. 2017 poz. 710)

[Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dnia 22 czerwca 2017 r.](#) w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na listę skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych, i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2017 r. poz. 1265.)

3.1. PRZEDMIOT OCHRONY - DEFINICJA ZABYTKU

Zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy j.w.;

zabytek ruchomy – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy j.w.;

zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

historyczny zespół budowlany - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek

z wydarzeniami historycznymi;

krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka,

zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;

otoczenie zabytku - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Ponadto, zgodnie z art.6,ust.1 ustawy 2003 opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

zabytki nieruchome:

krajobrazy kulturowe,

układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane,

dzieła architektury i budownictwa,

dzieła budownictwa obronnego,

obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe,

cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,

miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

zabytki ruchome:

dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery,

wytwory techniki; urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystycznej dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, instrumenty muzyczne,

wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne,

przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

zabytki archeologiczne:

pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa,

cmentarzyska,

kurhany,

relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

zabytki niematerialne:

nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2 ustawy).

3.2.FORMY OCHRONY ZABYTKÓW

1. Wpis do rejestru zabytków (należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków, decyzje o wpisie podejmowana są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku).

2. Uznanie za pomnik historii (Art. 15 ustawy 2003- na mocy rozporządzenia Prezydenta RP)

Ust.1 określa, iż Prezydent RP, na wniosek ministra właściwego ds. kultury (...), w drodze rozporządzenia, może uznać za Pomnik Historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru (...); Ust. 2 - precyzuje, iż wniosek może zostać złożony po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków; Ust. 3 - przewiduje możliwość cofnięcia uznania za Pomnik Historii, w trybie przewidzianym dla jego uznania; Ust. 4 - przewiduje możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis Pomnika Historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16.11.1972 r. (Dz. U. z 1976 r., Nr 32, poz. 190 i 191).

3. Utworzenie parku kulturowego (Art. 17 „ustawy 2003”). Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

4. Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Zgodnie z nowelizacją (z 18 marca 2010 r.) ustawy o opiece nad zabytkami art. 3 mówi: *”W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub*

rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

5. Lista Skarbów Dziedzictwa .Ustawa z 10 lipca 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz.U.poz.1330). *Dotyczy zabytków ruchomych*

3.3. ZASADY OCHRONY ZABYTKU

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza (wg art. 5 ustawy 2003) polega na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku, prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z art. 18 ustawy 2003, ust. 1 i nowelizacji z dnia 18 marca 2010 r., ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy:

- sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw;
- planowaniu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych;
- morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej;
- analizie i studium z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy;
- decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej;

- decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W dokumentach strategicznych i planistycznych, województwa, powiatu, gminy:

- ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające ochronę nad zabytkami;
- określa rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków;
- zapewnia ochronę zabytków przy realizacji inwestycji;
- ustala rozwiązania mające na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w m. p. z. p. uwzględnia się w szczególności ochronę: (art. 19.1. ustawy 2003)

- zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- parków kulturowych;

Ponadto zgodnie z Ustawą z dnia 8 marca 1990 r., i art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy o samorządzie gminnym ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy.

Do zadań własnych dotyczących pośrednio lub bezpośrednio zabytków należą:

- ład przestrzenny, gospodarka nieruchomościami, ochrona środowiska i przyrody oraz gospodarka wodna;
- gminne drogi, ulice, mosty, place oraz organizacja ruchu drogowego;
- gminne budownictwo mieszkaniowe;
- kultura, w tym biblioteki gminne i inne instytucje kultury oraz
- ochrona zabytków i opieka nad zabytkami;
- kultura fizyczna i turystyka, w tym tereny rekreacyjne i urządzenia sportowe;
- zielen gminna i zadrzewienia;
- cmentarze gminne;
- utrzymanie gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocja gminy.

Uregulowania prawne dotyczące zabytków znajdują się także w:

- ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Tekst jednolity ustawy (Dz. U. 2017 r., poz. 1073);
- ustawie prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz.290);

- ustawie Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r., poz.672.)
- ustawie z dnia 11 maja 2017 r. o zmianie ochrony przyrody (Dz. U. 2017 poz.1074);
- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r., Nr 102, poz. 651 z późn. zm.);
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r., poz. 406);
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie z późn. zm.;
- ustawie z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z późn. zm. Na mocy w/w ustawy ochrona *„obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków”* otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Ustalenia międzynarodowe.

Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu

(Dz. U. z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik)

Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) z 16 stycznia 1992 r. - La Valetta

(Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564)

Europejska konwencja krajobrazowa z 22 października 2000 r. Florencja poz. (Dz.U. z 2006 r., Nr 14, 98)

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu z dnia 20 października 2005r. (Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE (*Infrastructure for Spatial Information In Europe*) W ustawie o infrastrukturze informacji przestrzennej z dnia 4 marca 2010 r., która weszła w życie 7 czerwca 2010 r. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego został zdefiniowany (art. 3, pkt. 7c) jako organ wiodący i współodpowiedzialny, wraz z Ministrem Środowiska, w zakresie tematu danych przestrzennych w części dotyczącej zabytków nieruchomości w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa stanowi przeniesienie na grunt legislacyjny Polski zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE.

16.08.2011 r. w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r. Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja MKiDN) opracował Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego w odniesieniu do Konwencji UNESCO z 2003 roku. Opracowanie zawiera informacje ogólne, wytyczne dotyczące składania wniosków o wpis oraz procedury wpisywania elementów dziedzictwa nie-materialnego, formularz wniosku zgłoszeniowego, załącznik do wniosku, instrukcje składania wniosku (www.zabytek.pl, www.nid.pl).

4.2. Strategiczne cele polityki w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na poziomie

1. Państwa 2. Województwa 3. powiatu.

4.2.1. Polityka państwa.

Zagadnienia związane z ochroną zabytków zasygnalizowano w :

- Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015 (uchwała RM z 29.XI.2006 r.), następnie w
- Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2013.
- Uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 (przyjęta przez RM w 2005 r.)
- Krajowy Program Ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 (uchwała Nr 125/2014

Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r.).

- W dokumentach akcentuje się priorytety nakierowane na: „rozwijanie działań mających na celu zachowanie, ochronę i rewitalizację materialnego dziedzictwa kulturowego, poprzez renowację, konserwację, adaptację obiektów zabytkowych dla celów kulturowych i turystycznych, a także wdrożenie systemu monitoringu i zabezpieczenia tych obiektów”.
- Wskazuje się na zabytki, jako potencjał i jednocześnie dobra wymagające nakładów na właściwe ich utrzymanie.
- Ochrona i rewaloryzacja zabytków została uznana za jeden z podstawowych celów strategicznych, a za cele cząstkowe uznano m.in.: kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na funkcje kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne; zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych produktów turystycznych, podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

W Uzupelnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, wdrożono program „Dziedzictwo Kulturowe” powiązane z finansowaniem działalności kulturalnej ze środków będących w dyspozycji Ministra Kultury. Pierwszym z priorytetów jest rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych, a celem intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym:

- a) kompleksowa poprawa stanu zachowania zabytków;
- b) zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego);
- c) kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne;
- d) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- e) poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji;

Do głównych priorytetów programu należą m.in.

- Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.
- Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.

- Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.
- Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

Ochrona Dziedzictwa Niematerialnego

16.08.2011r. Polska ratyfikowała Konwencję UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, przyjętą 22.10.2010 r.

Jest to jedyny akt prawa międzynarodowego na jakim opiera się budowę systemu ochrony dziedzictwa niematerialnego w naszym kraju. Celem Konwencji jest objęcie ochroną niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup i jednostek rozumianego wg UNESCO jako: *„praktyki, wyobrażenie, przekazy, wiedza i umiejętności jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego”*.

Dziedzictwo niematerialne poprzez stałe odtwarzanie jest przekazywane z pokolenia na pokolenie, przyczyniając się do wzrostu poczucia własnej tożsamości oraz poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dlatego utrwalenie i przekazanie przyszłym pokoleniom dorobku naszych kultur jest priorytetem Konwencji.

4.2.2. Polityka województwa zawarta jest w czterech podstawowych dokumentach:

- 1. Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020, zwanej dalej „SRWZ 2020”**
(przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą Nr XXVI/303/05 z dnia 19 grudnia 2005 r.)
- 2. „Priorytetach Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego” ,**
- 3. „Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodnio-pomorskiego, zwanego dalej „PZPWZ 2010”,**
- 4. „Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2017 – 2020 dla Województwa Zachodniopomorskiego, zwanego dalej „WPOnZ 2017-2020”** (przyjęty uchwałą Nr XXII/361/17 Sejmiku Województwa Zachodnio-pomorskiego z dnia 25 kwietnia 2017 roku).

4.2.2.1. W „SRWZ 2020” przedstawiono charakterystykę krajobrazu kulturowego ze wskazaniem najcenniejszych zespołów zabytków oraz identyfikację kluczowych problemów, do których zaliczono:

- zły stan zabytków,

- zbyt małe nakłady na rewitalizację i renowację zasobów środowiska kulturowego,
- słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska kulturowego,
- problemy rozwojowe na obszarach założeń staromiejskich,
- brak środków i mechanizmów wsparcia rewitalizacji starej zabudowy mieszkaniowej, zabudowy przemysłowej i powojkowej.

Stwierdzono duże potencjalne możliwości turystyki, której sprzyjają m.in. zabytki architektury i obiekty świadczące o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu zauważając jednocześnie:

- niski poziom mechanizmów wsparcia rozwoju kultury i dziedzictwa kulturowego,
- małe wydatki jednostek samorządu terytorialnego na ochronę dziedzictwa kulturowego,
- słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

4.2. 2.2.W „Priorytetach Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego”

wysoko oceniono rozwój kultury i znaczenie sztuki dla kondycji społeczności lokalnej oraz znaczenie dziedzictwa historycznego w budowie tożsamości społecznej. Wspomniano o zachowaniu wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego.

Za priorytety uznano:

- przeciwdziałanie degradacji przestrzeni,
- ochronę krajobrazu naturalnego i kulturowego,
- dbałość o utrzymanie historycznego kształtu wartościowych zespołów urbanistycznych i architektonicznych,
- rewaloryzację i rewitalizację centrów miejskich,
- badanie i dokumentowanie historii oraz teraźniejszości regionu”.

4.2.2.3. W „Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodnio-pomorskiego, zwanego dalej „PZPWZ 2010”

sformułowano cele gospodarowania przestrzenią województwa, zasady jej kształtowania oraz określono kierunki polityki przestrzennej w długiej perspektywie. W planie wskazano na właściwe wykorzystanie przestrzeni to jest: ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i dziedzictwo

kulturowe.

W planie przyjęto formy ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez powoływanie: Parków Kulturowych (PK) i Obszarów Kulturowo-Krajobrazowych (OKK). Na Terenie województwa wytypowano 44 (PK) i 30 (OKK). Miasto Lipiany z zachowanym średniowiecznym rozplanowaniem w granicach murów obronnych z historycznymi dominantami zakwalifikowano jako Park Kulturowy.

4.2.2.4. Strategia rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020

Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego, uchwałą z dnia 05 grudnia 2005 r., przyjął "Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020". Jest to dokument określający zasadnicze kierunki oraz metody działania pozwalające na wielokierunkowy rozwój województwa, stanowi on rozwinięcie wcześniejszego dokumentu - "Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015" przyjętej w dniu 30 czerwca 2003 r. Dokument ten ma być podstawą do podejmowania działań na rzecz poprawy warunków życia, pracy i wypoczynku społeczności województwa, pokonania wewnętrznych różnicowań i osiągnięcia pełnej jego integracji.

[W zapisach strategii rozwoju województwa tereny gminy Lipiany znalazły się w jednym z wielko przestrzennych obszarów funkcjonalnych. Obszar gminy wskazuje się do selektywnej, wielofunkcyjnej aktywizacji gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem funkcji turystycznej, rolniczej, leśnej. Będzie mieć tu miejsce wielofunkcyjny rozwój centrów urbanizacji, przy zachowaniu istniejących i kreowaniu nowych form ochrony przyrody i krajobrazu, z uwzględnieniem wymogów zrównoważonego rozwoju. Preferuje się tutaj rozwój rolnictwa i leśnictwa oraz przetwórstwa rolno-leśnego, dopuszczalny jest też selektywny rozwój funkcji produkcyjnych przy zachowaniu wymogów ochrony przyrody.](#)

Bezpośrednim przełożeniem zapisów strategii rozwoju województwa zachodniopomorskiego na działania służące jej realizacji są zdefiniowane w tym dokumencie cele rozwojowe, których realizacja powinna przyczynić się do osiągnięcia założeń strategii. Wśród nich, podzielonych w założeniach dokumentu na cele kierunkowe, znajdują się również takie, których realizacja będzie ściśle powiązana z kierunkami rozwoju przestrzennego gminy Lipiany. Dla przykładu: „- przeciwdziałanie degradacji przestrzeni,

- ochrona krajobrazu naturalnego i kulturowego,

- dbałość o utrzymanie historycznego kształtu wartościowych zespołów urbanistycznych i architektonicznych,
- rewaloryzację i rewitalizację centrów miejskich,
- badanie i dokumentowanie historii oraz teraźniejszości regionu”.

4.3. Polityka Powiatu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Dla powiatu Pyrzyce nie opracowano żadnego dokumentu nt opieki nad zabytkami.

**wg. informacji Pani Wioletty Balcerzyk ze Starostwa Powiatowego w Pyrzycach*

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).

Obowiązujące ustalenia dotyczące opieki nad zabytkami na poziomie gminy zawarte są w dokumentach:

1. Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Lipiany. Przyjęta uchwałą Nr XX/167/2008 z dn. 1 grudnia 2008 r.

2. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Lipiany na lata 2010-2017. Lipiany 2010 r.

3. Plan odnowy miejscowości Lipiany. Lipiany 2011.

W każdym z wymienionych dokumentów znajdują się zapisy dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, opisane i scharakteryzowane są również zasoby kulturowe gminy wraz z charakterystyką rozwoju historycznego Lipian i wsi na terenie gminy.

5.1.1. Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Lipiany.

Studium obejmuje obszar całej gminy. Stanowi podstawowy dokument określający politykę gminy na całym jej obszarze i podstawowy element strategii rozwoju w dziedzinie zagospodarowania przestrzennego. Studium, nie będąc aktem prawa miejscowego, nie jest jednakże przepisem gminnym i nie stanowi podstawy do wydawania decyzji administracyjnych. *Ustalenia studium działają poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, dla których są wiążące.* Ustalenia planów miejscowych nie mogą naruszać ustaleń studium. W sytuacji konieczności uchwalenia planu miejscowego, którego ustalenia są sprzeczne z ustaleniami Studium, należy przeprowadzić zmianę Studium w zakresie niezbędnym, uwzględniającym wpływ planowanego zagospodarowania i zabudowy na teren ich lokalizacji i tereny sąsiednie

W studium scharakteryzowano szczegółowo zasoby dziedzictwa kulturowego miasta i wszystkich miejscowości na terenie gminy, przedstawiono kierunki i zasady ochrony środowiska kulturowego, określono przedmioty ochrony do których zaliczono:

- historycznie ukształtowane układ zabudowy miasta Lipiany,
- pojedyncze obiekty i zespoły obiektów zabytkowych w miejscowościach gminy,
- zabytkowe założenia sakralne,

- cmentarze i parki publiczne,
- zabytkowe aleje,
- stanowiska archeologiczne.

Sprecyzowano cel ochrony wartości kulturowych , którym ma być utrwalenie tożsamości i odrębności kulturowej regionu oraz ochrona i rehabilitacja historycznie ukształtowanych zespołów zabytkowych lub pojedynczych obiektów.

Dla realizacji wymienionych celów zmiana studium zakłada rozwój terenów zabudowy poszczególnych miejscowości gminy o nowe tereny, przeznaczone przede wszystkim pod rozwój funkcji mieszkaniowej a także turystyki, rekreacji oraz terenów przeznaczonych pod rozwój działalności gospodarczej. Zmiana studium zakłada rewitalizację obszaru starego miasta w Lipianach, powiązaną z rewaloryzacją jego struktury przestrzennej zabudowy, rozbudowę jej o przestrzenie publiczne oraz elementy miejskiego systemu zieleni w powiązaniu ze strefą brzegową jeziora Wądół. Dla rewaloryzacji i harmonijnej rozbudowy obszarów wiejskich przyjęto zapisy w ramach kierunków ochrony środowiska kulturowego gminy, przewidujące ochronę cennych elementów tego dziedzictwa przy jednoczesnym rozwoju nowej zabudowy w poszczególnych miejscowościach i ich otoczeniu. Do najważniejszych inwestycji transportowych ujętych w zapisach zmiany studium należy zaliczyć przebiegający przez obszar gminy odcinek planowej drogi ekspresowej S3.

W zmianie studium wyznaczono kierunki działań zmierzające do realizacji ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych formułując zalecenia dotyczące m.in. wykonania opracowań konserwatorskich, oraz opracowania i uchwalenia lokalnej polityki finansowej preferującej utrzymanie lokalnych walorów kulturowych oraz realizację obiektów o twórczych rozwiązaniach architektonicznych, dla obiektów wznoszonych w tradycyjnej konstrukcji i formie.

Dla ochrony zabytkowych układów przestrzennych zmiana studium ustaliła system stref ochrony konserwatorskiej z dokładnym opisem wymagań dla każdej ze stref. Określono ponadto wymogi stawiane dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków, dla obiektów ujętych w gminnej ewidencji konserwatorskiej oraz dla obiektów i obszarów w systemie stref ochrony stanowisk archeologicznych.

W zmianie studium postulowano ponadto ujęcie w rejestrze Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dworu wraz z otoczeniem oraz parku dworskiego w miejscowości Jedlice, i usunięcie z rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków parku zabytkowego w Połczynie (Dec. 927 z dnia 1980-12-03) który został zdewastowany w stopniu uniemożliwiającym odtworzenie pierwotnego założenia przestrzennego.

5.1.2. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Lipiany na lata 2010-2017. Lipiany 2010 r.

Program opracowano w oparciu o Zmianę Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Lipiany z 2008 r. Omówiono dokumenty programowe gminy, przedstawiono wykaz cząstkowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Lipiany, scharakteryzowano zasoby kulturowe miasta i wsi w gminie Lipiany, przeprowadzono analizy SWOT uwzględniając w mocnych stronach „Bogate dziedzictwo przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe z licznymi zabytkami” , a w zagrożeniach podkreślono „zły stan techniczny obiektów i przestrzeni zabytkowej i niedostosowanie jej do bieżących potrzeb społecznych”.

W programie sprecyzowano formy i kierunki rozwoju miasta i gminy, uwzględniając tylko w niewielkim stopniu elementy dziedzictwa kulturowego. Nacisk położono na rozwój turystyki w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowo- krajobrazowe.

W ramach „Lokalnego Planu rewitalizacji Gminy Lipiany na lata 2010-2017 zaplanowano m.in. następujące przedsięwzięcia:

- „adaptację , przebudowę lub remonty budynków i przestrzeni użyteczności publicznej,
- regenerację, rehabilitację i zabudowanie pustych przestrzeni publicznych,
- renowację budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym, prace konserwatorskie, odnowienie fasad i dachów budynków oraz zagospodarowanie przestrzeni publicznej,, Programem objęto prawie całą zabudowę historyczną Lipian, określając koszty przedsięwzięć.

5.1.3. Plan odnowy miejscowości Lipiany. Lipiany 2011.

W opracowaniu przedstawiono ogólnie zasoby i walory dziedzictwa kulturowego miasta, wymieniono i scharakteryzowano szlaki rowerowe i kajakowe związane z miastem, przedstawiono analizę SWOT , w tym jako mocną stronę wymieniono „ Zabytki Kultury: cały układ architektoniczny miasta w obrębie murów i ulicy Okrzei wraz z licznymi obiektami zabytkowymi”

Zaplanowano operacje i przedsięwzięcia na okres 7 lat od daty uchwalenia Planu, w tym działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, np. „budowę ul. Okrzei wzdłuż dawnej fosi i ...oznakowanie trasy historycznej”, oraz rewitalizację i remonty zabytkowej zabudowy w mieście, w oparciu o wykazy zamieszczone w Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Lipiany na lata 2010-2017. W wyznaczonych kierunkach rozwoju zgodnych z wcześniejszymi ustaleniami, podkreślono konieczność rozwoju turystyki, nie łącząc jednakże tego zadania z dziedzictwem kulturowym Lipian.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa kulturowego miasta i gminy.

Z uwagi na zamieszczane w wielu opracowaniach opisy historii rozwoju miasta i wsi na terenie gminy Lipiany, w tym bardzo szczegółowej monografii Lipian autorstwa profesora Edwarda Rymara z 2000 roku, w niniejszym opracowaniu przedstawione zostaną nieporuszone dotąd aspekty uwarunkowań historycznych omawianego terenu. Podobnie, przy omawianiu zasobów kulturowych, przedstawione zostaną cechy i walory zabytków ważnych dla tożsamości regionu.

5.2.1. Rys historyczny miasta i gminy

Obszar gminy w obecnym kształcie ustalony został po 1990 roku. W czasach prehistorycznych zasiedlany był okresowo przez ludność różnych kultur od epoki kamienia łupanego przez epokę żelaza i brązu, okres wpływów rzymskich po okres napływu na Pomorze ludności słowiańskiej, co miało miejsce około VI-VII wieku. W okresie kształtowania się państwowości na Pomorzu, Lipiany wraz z okolicznymi ziemiami wchodziły w skład Księstwa Pomorskiego zarządzanego przez ród Gryfitów i były częścią Ziemi Pyrzyckiej. Bardzo wcześnie, bo w IX lub X wieku w rejonie dzisiejszego miasta na tzw. wyspie Grodowej (obecnie Storczyków) po północno-wschodniej stronie miasta, powstał gród obronny plemienia Pyrzyczan, zwany w historiografii pomorskiej „*Grodem Słowian*” („*Wendenburg*”). W ciągu XII i XIII wieku nieopodal dworu powstało podgrodzie rozwinięte z czasem do formy osady, wymienianej w źródłach od 1259 r. W 1124 roku ludność Lipian została ochrzczona przez biskupa Bambergu Ottona w czasie jego pobytu w Pyrzycach. Przypuszcza się, że od X do XII w., Lipiany pełniły funkcje ośrodka Opola i wchodziły w skład Księstwa Pomorskiego i kasztelani pyrzyckiej.

Lipiany w bliżej nieznanymi okolicznościach, w latach między 1253 a 1266 zostały podarowane przez Gryfitów biskupom kamieńskim, ale wkrótce bo 18 sierpnia 1276 roku, biskup Herman sprzedał Lipiany wraz z ziemią lipiańską za 3000 grzywien brandenburskich margrabiom: Janowi, Ottonowi i Konradowi. Ziemia lipiańska po okrojeniu jej obszaru została włączona w skład wójtostwa myśliborskiego i stała się częścią Nowej Marchii zarządzanej przez władców księstwa brandenburskiego. Osada przy grodowa musiała być znacznie rozwinięta, gdyż w 1266 roku biskup kamieński zdecydował o osadzeniu tu klasztoru wilhelmitów - augustianów. Miejsca posadowienia klasztoru nie udało się jak dotąd zlokalizować.

Pod koniec XIII wieku, pomiędzy 1276 a 1302 rokiem, decyzją margrabiów doszło do lokacji miasta na prawie niemieckim, na miejscu słowiańskiej osady. W źródłach istnienie miasta potwierdza wzmianka z 1302 roku z określeniem „*civitas Lippene*” . W ciągu XIV wieku o miasto trwały spory pomiędzy Brandenburgią a Pomorzem. Zakończył je układ z 24 marca 1337 roku w którym ustalono, że miasto i ziemia Lipiany z dziesięcinami ze wsi zatrzyma margrabię jako lenno. Margrabiowie wkrótce po lokacji oddali miasto w zarząd rodzinie von Schonenbeck, a następnie rodzinie von Wedel. W 1354 roku

Wedlowie otrzymali pozwolenie na rozbudowę zamku w Lipianach i otoczenie go wałem i fosą. W tym czasie w sąsiedztwie Lipian, na obszarze dzisiejszej gminy znajdowały się tylko dwie wioski: Krasne i Skrzynka.

W 2 połowie XIV wieku nastąpił rozwój samorządu: wykształciła się rada miejska, która posiadała uprawnienia sędziowskie. Ludność utrzymywała się głównie z rolnictwa, miasto miało prawo do organizowania 4 jarmarków i 2 targów tygodniowych. W niewielkim stopniu rozwinięte było rzemiosło: produkcja piwa, gorzelnictwo, sukiennictwo, tkactwo i szewstwo. Do miasta należało pole miejskie położone po jego zachodniej stronie. Tam mieszczanie otrzymywali nadziały ziemi, tam znajdował się młyn wodny, drugi młyn znajdował się za jeziorem Kościelnym. Mieszczanie posiadali przywilej połowu ryb w obu jeziorach przy mieście. W 1369 roku margrabia Otto przyznał Radzie dochód 3 grzywien srebrnych rocznego czynszu z folwarku sprzedanego miastu przez mieszczanina Heyse Retzin na utrzymanie umocnień.

W latach siedemdziesiątych XIV w., zabudowa Lipian została zniszczona na skutek najazdów książąt szczecińskich. Przez pierwszą połowę XV wieku miasto wraz z całą Nową Marchią należało do zakonu Krzyżaków i ten okres nie zapisał się dobrze w dziejach. Krzyżacy odebrali miastu wcześniejsze przywileje, obciążyli je kosztami prowadzonych przez siebie wojen. Dodatkowo w 1433 r., Lipiany zostały złupione i wypalone przez Husytów. O zniszczeniach świadczy fakt zwolnienia miasta z podatków na okres dwóch lat. Od 1454 roku Lipiany ponownie wróciły pod zarząd margrabiów brandenburskich. W okresie średniowiecza, wg. szacunków historyków, w Lipianach mogło mieszkać ok. 850 osób.

W XVI wieku miał miejsce okres pomyślnego rozwoju Lipian i okolic. Do ważniejszych wydarzeń należała zmiana religii z katolickiej na protestancką, wprowadzoną przymusowo przez margrabiów od 1538 roku. Czas pomyślnego rozwoju przerwały działania Wojny Trzydziestoletniej (1618-1648), które przyniosły zarazy, rabunki i pożary, które niszczyły zabudowę w 1616 i 1654 roku. W wyniku działań wojennych miasto tak bardzo zubożało, że zmuszone było sprzedawać lub oddawać w zastaw jeziora i lasy. Odbudowane w 3 ćwierci XVII wieku domostwa zniszczył kolejny pożar wybuchły w 1684 roku, po którym pozostały tylko 3 domy w pobliżu kościoła. Na odbudowę władze miejskie zmuszone zostały ponownie do zastawiania swoich posiadłości. Podjęty tym razem wysiłek podniesienia miasta z upadku powiódł się i w ciągu XVIII wieku, Lipiany funkcjonowały sprawnie jako niewielkie miasto rolnicze z rozwiniętym rzemiosłem. Według wykazu z 1790 roku, w mieście odnotowano 74 rolników i 8 rybaków. Znajdowały się tam liczne warsztaty rzemieślnicze, i browary produkujące słynne w regionie piwo. W 1800 roku, w Lipianach mieszkało 1600 osób.

Duże zmiany w gospodarce miejskiej nastąpiły w XIX wieku. Już wkrótce po reformach rolnych z początku tamtego stulecia, na polach należących do miasta powstało 7 majątków rolnych: Osetna,

Dębiec, Wielice, Mokronos, Świerszczyki, Przywodzie, i Mironów oraz 228 drobnych gospodarstw rozproszonych po całym terenie. Znaczne dochody czerpano z jezior, które miasto odzyskało jeszcze w XVIII wieku. Pod koniec wieku XIX, wokół miasta zaczął rozwijać się przemysł. W 1877 roku powstał nowy browar, później uruchomiono: młyn elektryczny, suszarnię zboża, płatkarnię, mleczarnię, olejarnię, przetwórnę owoców, tartak parowy, dwie fabryki narzędzi i maszyn rolniczych, cegielnię, wytwórnę trzciny sufitowej, zakład obróbki cyny, dwie fabryczki śrutowników, dwa wiatraki i ponad 50 warsztatów rzemieślniczych. Rozwój przemysłu zmienił charakter zabudowy miasta .

5.2.2. Krajobraz kulturowy miasta Lipiany

Lipiany założone zostały na naturalnym cyplu ziemnym oblany od północy i wschodu przez wody Jeziora Wądoł a od południa przez Jezioro Kościelne. Do kształtu cypla zbliżonego do elipsy, dostosowano później plan miasta. Teren elipsy, pomimo niwelacji zachował do dziś różnicę poziomów do 10 m. Najwyżej położony jest teren wokół kościoła i rynku. Z północnej strony cypla wybiega w jezioro wąski półwysp. Na jego zakończeniu zwanym, Wyspą grodową, istniał w średniowieczu gród słowiański. Gród typu nizinnego datowany jest na VIII-XII wiek. Nieopodal grodu powstała osada położona bliżej traktu handlowego t. j. w okolicy dzisiejszego kościoła i rynku. Nierozstrzygnięta pozostaje kwestia kiedy owa osada przekształciła się w miasto, to jest w organizm rządzący się określonymi prawami. Czy nastąpiło to jeszcze przed sprzedażą Lipian władcom Brandenburgii, czy prawa otrzymało z inicjatywy nowej władzy. Dokument lokacyjny nie jest znany więc kwestia ta pozostaje otwarta. Pierwsza wzmianka o Lipianach jako mieście - civitas pochodząca z 1302 roku, mówi nam tylko o tym, że mogło ono istnieć w XIII wieku. Posiłkując się przykładami początków sąsiednich miast np. Chojny, Mieszkowic lub Morynia, musimy uznać, że Lipiany otrzymały prawa miejskie z rąk margrabiów brandenburskich, przy czym obszar miasta wytyczono częściowo na miejscu słowiańskiej osady rozlokowanej w okolicy dzisiejszego kościoła. Prawa miejskie otrzymały Lipiany najpewniej w oparciu o prawo miasta Stendal.

Plan miasta

Podobnie jak we wskazanych wyżej przykładach nadano mu kształt wrzeciona o wymiarach 660 x 340 dostosowanych wielkością do rozmiarów cypla. Wytyczono zewnętrzne granice które w XIV wieku otoczono murami obronnymi, przy czym w początkowej fazie miasto z trzech stron chroniły wody jezior. Wewnętrzny obszar podzielono trzema ulicami podłużnymi powtarzającymi zarys wrzeciona i trzema poprzecznymi. Pośrodku wytyczono obszerny Rynek graniczący od południa z placem kościelnym. Ulice dzieliły miasto na kwartały nierównej wielkości, podzielone dodatkowo wąskimi uliczkami które

pozwalaty na lepszą komunikację wewnętrzną. Kwartaly podzielone były na wąskie parcele. Wewnętrzne zabudowane były z dwóch stron, kwartaly obrzeżna zabudowane były jednostronnie. Wzdłuż murów obronnych przebiegała uliczka przymurna umożliwiającą swobodny dostęp do murów załogom broniącym miasto. Kształt planu oraz jego podziały przypominają rozwiązania miast nowomarchijskich w Mieszkowicach i Trzcińsku Zdroju. Plan miasta, pomimo zmian przeprowadzonych głównie pod koniec wieku XVII, zachował podstawowe, średniowieczne elementy : kształt założenia, lokalizację Rynku i przebieg ulic, w tym ulicy biegnącej wzdłuż dawnych obwarowań.

Fortyfikacje

O zabudowie miasta z okresu średniowiecza niewiele wiadomo. Jedną z pierwszych inwestycji były fortyfikacje złożone z pierścienia kamiennie – ceglanych murów obronnych posadowionych na nasypie ziemnym. Fosę zastępowały wody jezior oblewających miasto z trzech stron. Mury wzniesiono z kamieni granitowych i z cegły. Miały 1,6 km długości i około 8m wysokości. W ich ciągu znajdowało się około 45 baszt półpełnych i cylindrycznych oraz 2 bramy wjazdowe: od wschodu Brama Myśliborska, od zachodu Pырzycka. Wygląd murów w pełnym zarysie znany jest z ryciny Meriana z 1652 r., oraz z zachowanych reliktyw: to jest dwóch bram i trzech fragmentów murów z reliktywami półbaszt po północno - zachodniej stronie miasta. Widoczne na rycinie mury miały wyrównaną koronę i otwory strzelnicze nieco poniżej korony co dowodzi istnienia ganków strażniczych po wewnętrznej stronie. W ciągu licznych najazdów i oblężeń mury ulegały zniszczeniu. Odbudowywano je do XVII wieku, w następnym stuleciu remontów zaprzestano, a zrujnowane fragmenty zaczęto rozbierać. Prace tego typu kontynuowano przez cały XIX wiek, kiedy rozebrano mury przyległe do obu bram.

Do połowy XX w., przetrwały dwie bramy i około 150 metrów murów, które poddano konserwacji w latach osiemdziesiątych XX wieku. Bramy zachowały się w pierwotnych formach, mury przetrwały w trzech odcinkach na długości 1/5 pierwotnej długości. W murach zachowało się 5 baszt prostokątnych otwartych w stronę miasta. Przetrwały relikty fortyfikacji są, obok niewielkich fragmentów ceglanych murów prezbiterium miejscowego kościoła, jedynymi materialnymi śladami średniowiecznej metryki miasta i jego wysokiej pozycji jako ważnego ośrodka w regionie.

Kościół

Budowlą o metryce średniowiecznej jest kościół, którego rozpoczęcie budowy można datować na schyłek XIII wieku. Ślady najstarszych reliktyw kamiennych i ceglanych murów zachowały się w ścianie wschodniej prezbiterium. Była to pierwotnie budowla salowa z wieżą, być może podobna do świątyni w Mieszkowicach lub w Cedyni. Podobnie jak mury obronne, kościół był wielokrotnie niszczone pożarami i jego dzisiejsza forma pochodzi niemal w całości z wieku XIX i XX. Według najstarszego widoku z ryciny

Meriana (1652 rok) , kościół był budowlą halową z wieżą nadwieszoną nad ostatnim zachodnim przęsłem. Wieża niewielka, ledwo wystająca ponad kalenicę dachu korpusu. Korpus od wschodu zwieńczony szczytem trójkątnym ze sterczynami. Elewacja wschodnia podzielona była czterema oknami, południowa sześcioma otworami okiennymi. Kościół ten został częściowo zniszczony pożarem w 1684 roku. Wiadomo, że pod koniec XVII wieku kościół był murowany z wieżą bez zegara i że był w złym stanie. Wieżę wyremontowano w 1728 roku. W latach 1746-1751 przeprowadzono kolejny remont pod kierunkiem Jana von Greu. W 1777 roku, wewnątrz wyposażono w nowe sprzęty. Wieża w tym czasie była w konstrukcji szkieletowej, miała połączony hełm i krzyż. Zniszczył ją częściowo pożar w 1797 roku. Odbudowano ją wkrótce potem lecz nadal stanowiła zagrożenie i w 1844 roku przystąpiono do jej rozbiórki. W 1852 roku dr. Steinberg rozpoczął projekt budowy nowego kościoła. Do prac przystąpiono dziesięć lat później, rozbierając starą świątynię za wyjątkiem fragmentów ściany wschodniej. Na miejscu starej świątyni wzniesiono nową budowlę na rzucie krzyża łacińskiego, złożonego z prostokątnej nawy, transeptu, prostokątnej, niewielkiej w rzucie wieży przy ścianie zachodniej i wielobocznej zakrystii przy transepcie południowym. W 1911 roku, kościół ponownie został uszkodzony pożarem i wkrótce potem odbudowany w formach sprzed pożaru. Z tego czasu pochodzi zachowane do dziś wyposażenie wnętrza.

Kościół lipiański prezentuje formy typowe dla wielu dziewiętnastowiecznych świątyń regionu. Uwagę zwraca dramatyczna wręcz historia jego budowy, zachowane z pietyzmem relikty z najstarszego etapu budowy oraz bardzo bogate i cenne wyposażenie wnętrza. Relikty najstarszego okresu dziejów Lipian ukryte też są zapewne na terenie wokół kościoła.

Kaplica cmentarna

Znajduje się na cmentarzu komunalnym, dawniej cmentarzu ewangelickim założonym pod koniec XVIII wieku. Pierwotnie cmentarz znajdował się wokół kościoła. Kaplicę zbudowano w latach trzydziestych XX wieku, z cegły ceramicznej w formie trzyczłonowej budowli salowej, dwukondygnacyjnej, przykrytej dachem naczółkowym i zwieńczonej barokową latarnią. Wejście do wnętrza poprzedzono płytkim przedsionkiem z półkolistym wejściem. W ścianie szczytowej i ścianach podłużnych znajdują się wąskie okna; trzy w ścianie wschodniej po cztery w elewacjach podłużnych. Okna w poziomie przyziemia oświetlają wnętrze krypty znajdującej się pod kaplicą. Pod względem architektonicznym kaplica reprezentuje budowlę modernistyczną z neobarokową latarnią. Otacza ją rozległy cmentarz z okazałymi drzewami.

Ratusz

Dzisiejszy ratusz jest okazałą budowlą powstałą na początku XIX wieku. W czasach średniowiecznych znajdował się pośrodku rynku. Wrysowany na planie z 1700 roku rzut ukazuje budowlę okazałych

rozmiarów z ryzalitem od strony północnej. Z dziejów wiadomo jedynie tyle, że w 1827 roku, na skutek podłożenia ognia ratusz spalił się i w rok później przystąpiono do budowy nowego gmachu, który podobnie jak w przypadku Mieszkowic, zbudowano na nowym miejscu w zachodniej pierzei Rynku. Nowy ratusz wzniesiono w formie okazałej budowli podpiwniczonej, jednopiętrowej przykrytej dachem dwuspadowym o klasycystycznych podziałach elewacji. Na początku XX wieku, do elewacji północnej dobudowano studnię ozdobiono reliefami mieszczan pijących piwo, upamiętniając tym samym tradycje piwowarskie Lipian. W latach trzydziestych XX wieku do elewacji zachodniej dobudowano remizę strażacką w formach modernistycznych.

Szkoła

O istnieniu szkoły w Lipianach wspomina się w dokumentach z XVI wieku. W 1575 roku w gmachu ratusza otworzono szkołę miejską. Samodzielny budynek szkolny zbudowano jednak dopiero w latach 1875-1876 przy ul. Kościuszki 1b. Wzniesiono go z cegły w formie dwukondygnacyjnego gmachu, który podwyższono o jedno piętro około 1920 roku. W tym samym czasie wzniesiono nowy gmach szkoły; ceglany, otynkowany z mozaikowym fryzem nad wejściem głównym. W latach 1925-1935 nieopodal szkoły zbudowano salę gimnastyczną. Cały zespół przetrwał w swych historycznych formach, typowych dla czasu w którym był budowany .

Szpital

Gmach szpitala zbudowano z cegły w 1902 roku poza obrębem Starego Miasta, przy ul. Myśliborskiej. Architektonicznie budynek o niewielkiej skali przypomina raczej jednorodzinny dom mieszkalny niż budynek użyteczności publicznej. Wzniesiono go na miejscu starszego obiektu odnotowanego w dokumentach w 1765 roku. W okresie średniowiecza i w XVI wieku opiekę nad chorymi sprawowano w przytułkach zwanych szpitalami. W Lipianach tego rodzaju szpital znajdował się przy drodze do Pyrzyc przy kaplicy św. Jerzego. Zbudowany był w konstrukcji szachulcowej i spłonął w 1684 roku. Dokładne miejsce jego usytuowania jest nieznanne.

Dom Kultury

Zbudowany w okresie międzywojennym w formie dwuskrzydłowego pawilonu o elewacjach podzielonych półkoliście zakończonymi oknami. W fasadzie skrzydła głównego przykrytego dachem dwuspadowym, znajduje się wejście poprzedzone portykiem opartym na dwóch kolumnach.

Zabudowa mieszczańska

W Lipianach, podobnie jak w większości miast zachodniopomorskich brak jest przykładów zabudowy mieszkalnej z okresu od XIII do XVIII wieku. Przyczyną tego stanu rzeczy były częste pożary, które

wielokrotnie niszczyły zabudowę również z powodu materiału, z którego wznoszono domy w tamtych czasach. Z badań wynika, że zabudowa była zwarta, drewniana, przeważnie o konstrukcji szachulcowej. Dachy kryte były słomą, co przyczyniało się do łatwego rozprzestrzeniania się ognia trawiącego miasto w: 1564, 1616, 1623, 1630, 1654 i 1684 roku. Najbardziej dotkliwe straty spowodował pożar z 1684 roku. Zniszczenie prawie całej zabudowy zmusiło mieszczan do gruntownej odbudowy miasta, a zarazem do zmodernizowania ulic, które przy zachowaniu siatki poszerzono, przeprowadzono jednocześnie zmiany wielkości parcel, nadając im numerację od 1 do 199. Przeprowadzone prace planistyczne ukazują plan miasta wykonany przez mierniczego Rudigera w 1700 roku. Plan ten przetrwał do naszych czasów. O ilości domów informują nas spisy wykonywane do celów podatkowych. Według wykazów w pierwszej ćwierci XIX wieku w mieście znajdowało się 168 domów, a więc nie wszystkie parcele były zabudowane. Jednak już w 1763 roku liczba ta wzrosła do 268, z czego można wnosić, że zagęściła się zabudowa wewnątrz murów oraz że część budynków powstała poza murami. Z całą pewnością za murami w tym czasie budowano stodoły, gdyż w mieście obowiązywał zakaz budowy tego typu obiektów. W 1800 roku obok 286 domów odnotowano również 143 budynki gospodarcze. Ich liczba pół wieku później wzrosła do 644 obiektów. Do około połowy XIX wieku technika budowy w konstrukcji szachulcowej nie uległa większym zmianom, toteż wybuchające lokalnie pożary nadal niszczyły zabudowę, jak np. pożar z 1803 roku. Z tego też względu najstarsze przykłady domów w Lipianach datowane są na koniec XVIII lub początek XIX wieku. Należą do nich budynki przy ulicach: Górnej 19, Jedności Narodowej 61, 63, Kościuszki 25 i 43, Niepodległości 10, 12, Oświęcimskiej 3,6,8 czy Szkolnej

17. Do cech charakterystycznych owych domów należą: konstrukcja szachulcowa zachowana w całości lub we fragmentach (z uwagi na późniejsze przebudowy) murowane piwnice o kolebkowych sklepieniach oraz relikty czarnych kuchni zachowane w domach przy ul. Jedności Narodowej 61, Niepodległości 12 i Oświęcimskiej 6. Na początku XIX wieku w budownictwie mieszkalnym zaczęto stosować cegłę. W całości z tego materiału budowano zwłaszcza domy narożnikowe np. przy Jedności Narodowej 34, czy Szkolnej 12. Szersze zastosowanie cegły w budynkach o konstrukcji szkieletowej nastąpiło po połowie wieku XIX, a domy wyłącznie z cegły zaczęto budować od schyłku XIX wieku. W architekturze przełomu XIX i XX wieku elewacje frontowe domów zdobione wcześniej jedynie układem krzyżujących się słupów i rygi, zaczęto ozdabiać detalami architektonicznymi z repertuaru form historycznych, głównie barokowych i klasycystycznych. Na fasadach pojawiło się boniowanie, profilowane gzymsy, opaski drzwi i okien oraz inne ozdoby wykonywane w tynku lub z gipsu. Budynki w zwartych pierzejach przykrywano dachami dwuspadowymi, budynki wolnostojące dachami naczółkowymi. W latach trzydziestych XX wieku w Lipianach, podobnie jak we wszystkich miastach regionu pojawiły się formy modernistyczne, które stosowano zarówno do budowli willowych jak również domów wielorodzinnych. Jedną z ciekawszych willi tego okresu jest dom przy ul. Jedności Narodowej nr 1 poza obrębem murów obronnych.

Budowle przemysłowe

Istniały w mieście od czasów średniowiecza. W najstarszych czasach były to młyny, wiatraki, warzelnie piwa i liczne warsztaty rzemieślnicze, których zabudowa nie zachowała się. Przetrzywały przykłady obiektów powstałych głównie na początku XX wieku. Należą do nich zespoły; elektrowni miejskiej uruchomionej w 1905 roku, relikty młyna elektrycznego, zespół budynków przetwórci owoców.

Zieleń miejska

Największym obszarem zielonym w Lipianach jest cmentarz komunalny z dwoma alejami i starodrzewem. Po najstarszym cmentarzu wokół kościoła pozostał teren wraz ze szpalerem lip ogradzających wzgórze cmentarne. W pobliżu Lipian zachował się również teren cmentarza żydowskiego usytuowany w miejscowości Józefin w lesie. Oprócz starych drzew na terenie cmentarza zachowały się liczne fragmenty macew.

5.2.3. Rys historyczny rozwoju wsi i zachowane elementy dziedzictwa kulturowego.

Cechą charakterystyczną osadnictwa wiejskiego na terenie gminy Lipiany jest przewaga występowania małych wsi, a właściwie osad pozostałych po zespołach folwarcznych, których metryki pochodzą z XVIII i XIX w. Średniowiecznym pochodzeniem legitymują się jedynie dwie wioski: Krasne i Skrzynka. Skutkuje to określonym typem rozplanowania i zabudowy wsi, których charakterystyka przedstawiona zostanie poniżej, bez rozwijania wątków historycznych omówionych dokładnie w Studium do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Lipiany z 2008 roku.

Pominięto tu również opisy miejscowości, które zatraciły wartości kulturowe. Należą do nich Będzin, Brzostowo (tu z historycznej niezmiętej zabudowy przetrwała jedynie trafostacja), Dębiec (ślądem historycznej zabudowy są ruiny dawnego zajazdu stojącego tuż przy drodze prowadzącej z Lipian w stronę Pyrzyc), Głębokie, Mironów, Mokronos, Przywodzie, Świerszczyki, Żarnowo.

BATOWO

Majątek ziemski rodziny von Dossow, w źródłach wspominany od początku XVIII w. Zespół dworski z pałacem, parkiem i budynkami folwarcznymi założyła tu rodzina von Schröder w 4 ćw. XIX w. W parku istniał też cmentarz rodowy i krypta rodziny Schröderów. W latach dwudziestych XX wieku, kiedy właścicielami była rodzina Berger, powstała kolonia mieszkalna w formie dwurodzinnych domów. Po 1945 r. majątek włączony został w zasoby państwowych Gospodarstw Rolnych. Dwór wraz z większością zabudowań folwarcznych uległy w ciągu 2 połowy XX wieku zaniedbaniu i popadły w ruinę. W 1987 r., jeden z dawnych domów mieszkalnych adaptowano na kościół. Na terenie zachowanego parku zbudowano w ostatnich latach okazały budynek Domu Opieki. Z historycznej zabudowy Batowa pozostały: relikty dworu i budynków gospodarczych (stodoły, gorzelnia, owczarnia), park krajobrazowy z relikwiami cmentarza rodowego, kolonia budynków mieszkalnych, dom zarządcy z początku XX w., i remiza strażacka z końca XIX w. Pozostały również obsadzenia dróg prowadzących z Batowa w

kierunkach do: Mielęcina, Wołczyna i Krasnego. Są to: jedna aleja z kasztanowców i trzy aleje z klonów jaworów. Do najcenniejszych elementów dziedzictwa kulturowego należą: park oraz aleje.

DERCZEWKO

Folwark wymieniany w źródłach od 1845 roku. Należał do majątku w Krzemlinie i rodziny Wilhelma Carla. Na początku XX wieku, nieopodal folwarku powstała kolonia domów mieszkalnych i obsadzenia dróg. Po 1945 roku zabudowania folwarczne rozebrano. Z historycznej zabudowy zachowała się kolonia domów mieszkalnych ustawionych rzędowo, ze szpalerami lip i kasztanowców przy drodze. Z zespołu skromnych domów wyróżnia się jedna szachulcowo-murowana chałupa z 4 ćwierci XIX wieku, trafostacja z lat trzydziestych XX wieku oraz szpaler starodrzewia.

JEDLICE

Niewielki majątek ziemski powstał w XIX wieku, na gruntach Lipian. W 2 połowie XIX wieku, powstał zespół z dworem, parkiem i budynkami gospodarczymi. W 1934 roku część folwarku sprzedano Powszechnemu Towarzystwu Osiedleńczemu Niemieckiego Związku Wschodniego z Berlina „ Gemeinnützige Siedlungsgesellschaft Dtsch. Ostbund” z Berlina, a resztę rozparcelowano. W dworze założono szkołę żeńską, w budynku bocznym internat. Po 1945 roku folwark rozparcelowano wśród osadników z Kielecczyny i Podola. Pozostała zabudowa folwarku z dworem, parkiem i budynkami gospodarczymi oraz kolonią domów mieszkalnych. Do najcenniejszych elementów zespołu należą: neoklasycystyczny dwór z około połowy XIX wieku, oraz park.

JÓZEFIN

Pierwotnie niewielki folwark założony w XIX w., obecnie przebudowany zespół gajówki. W Józefinie zachowany jest kirkut - cmentarz żydowski założony przez gminę żydowską w Lipianach w XIX wieku.

KRASNE

Wieś średniowieczna, w 1337 roku wspomniana jako „Crazwin”, będąca własnością rodu von Liebenthal aż do połowy XVIII wieku. W 1781 roku we wsi zbudowano kościół w konstrukcji szkieletowej. Od 1820 roku, wieś należała do znanej niemieckiej rodziny von Cranach. Na początku XIX wieku Lucas von Cranach założył na terenie wsi zespół dworski z pałacem, parkiem i budynkami gospodarczymi. W XX wieku, do majątku należał też folwark Połczyno. Kolonia mieszkalna wokół folwarku powstała w latach 20-tych XX wieku. Po 1945 roku pałac i zabudowania folwarczne początkowo użytkowane przez PGR, od lat osiemdziesiątych XX wieku zaczęły popadać w zaniechanie a obecnie pozostają w ruinie. Kościół zaniechany rozebrano wkrótce po 1950 roku, pozostały po nim fundamenty, natomiast w 1977 roku, w jednym z budynków mieszkalnych urządzono kaplicę, wyremontowaną i poświęconą w 1999 roku. W latach siedemdziesiątych XX wieku, we wsi zbudowano 3 bloki mieszkalne. Z zabudowań historycznych pozostały ruiny pałacu i zespołu folwarcznego oraz kilka budynków mieszkalnych, ceglanych z końca XIX i z XX wieku. Po zachodniej stronie wsi, ok. 800 m od strefy zabudowy,

usytuowana jest kolonia rolnicza z lat 20-tych XX wieku, złożona z jednorodnych, 3- budynkowych zagród. Do najcenniejszych elementów dziedzictwa kulturowego należą: park oraz cmentarz wokół fundamentów kościoła. Park zachowany w historycznych granicach, z czytelnym przebiegiem wgłębnika, ze szpalerem grabowym i kilkoma drzewami o walorach pomnikowych. W obrębie parku, w pobliżu alei znajduje się cmentarz rodowy z kilkoma tablicami nagrobnymi. Z dawnego cmentarza przy kościele pozostały kasztanowce i graby oraz relikty nagrobków.

MIEDZYN

Folwark założony w 2 połowie XIX wieku, na gruntach miasta Lipiany. Od lat 20-tych XX wieku do 1945 roku, należał do Georga Hardta. W obrębie folwarku powstał dwór, park i zespół budynków gospodarczych oraz mieszkalnych. Po 1945 roku majątek przejęty został przez Państwowe Nieruchomości Rolne. Z zespołu pozostały ceglane i kamienno ceglane budynki gospodarcze: stodoła z owczarnią, obora i dwa budynki wielofunkcyjne, z końca XIX, budynek rządycówki oraz park i lodownia. Dwór rozebrano. Pozostał park o założeniu swobodnym, obsadzony głównie robinią akacjową, ze stawem w części zachodniej.

MIEŁĘCINEK

Folwark założony przed połową XIX wieku, na gruntach majątku ziemskiego w Mielęcinie, przez rodzinę Krümminga. Wtedy powstał zespół folwarczny z dworem i parkiem oraz budynki mieszkalne pracowników folwarcznych. W 2 połowie XIX wieku majątek kilkakrotnie zmieniał właścicieli. W latach trzydziestych XX wieku, nastąpiła parcelacja majątku i sprzedaż ziemi osadnikom z terenu Bawarii. Po 1945 roku majątek przejęty został przez Państwowe Nieruchomości Ziemskie. Z pierwotnej zabudowy zachowany dwór z 2 ćwierci XIX wieku, z oficyną z 2 połowy XIX wieku, park oraz budynek mieszkalny i trafostacja z początku wieku XX oraz kolonia mieszkalna złożona z kilku murowanych dwojaków i czworaków, o mocno przekształconej architekturze. Do najcenniejszych elementów zespołu należy budynek dworu o ciekawych formach klasycystycznych, niestety zaniedbany, oraz park dworski o charakterze krajobrazowym, zachowany w granicach pierwotnego założenia na niewielkiej skarpie, ze starodrzewem liściastym złożonym z lip, dębów, kasztanowców, klonów i dębów o cechach pomnikowych. Obecnie park jest częściowo zakrzewiony i zaniedbany.

MIERZWY

Wybudowanie założone w 2 połowie XIX wieku na gruntach miasta Lipiany. W latach 20-tych XX wieku gospodarstwo liczyło 33 ha ziemi, a jego właścicielem był Wilhelm Madler. Gospodarstwo składało się z budynku mieszkalnego, obory, stodoły i spichlerza. Gospodarstwo przetrwało do chwili

obecnej a wartości kulturowe zachował budynek spichlerza. Droga dojazdowa do zagrody obsadzona jest kasztanowcami.

MIRONÓW

Większe gospodarstwo założone w XIX wieku na gruntach Lipian. W latach dwudziestych XX wieku liczyło 190 ha ziemi a jego właścicielem był Emil Hohn. W zespole oprócz domu mieszkalnego i budynków gospodarczych na początku XX wieku wybudowano okazały, murowany z cegły spichlerz zachowany do chwili obecnej.

NOWICE

Folwark założony w XIX wieku na gruntach majątku w Pstrowicach. W latach 30-tych XX wieku należał do Fridy Aulig z domu Hold. Zespół folwarczny z rządcówką wybudowano tu pod koniec XIX wieku. Po 1945 roku zespół przejęty przez Państwowe Nieruchomości Ziemskie. Z historycznej zabudowy pozostały: rządcówka, zespół budynków gospodarczych (dwie obory, owczarnia, kuźnia) zbudowane z kamieni granitowych i z cegły, zbudowane na początku XX wieku, oraz zespół budynków mieszkalnych pracowników folwarcznych z okresu międzywojennego.

OSETNA

Gospodarstwo rolne założone w XIX wieku na gruntach miasta Lipiany. W latach dwudziestych XX wieku gospodarstwo liczyło 76 ha ziemi i należało do Oskara Spätha. Z historycznego założenia pozostały : budynek mieszkalno-gospodarczy, stodoła i domy mieszkalne z lat 20-tych XX wieku.

POŁCZYNO

Folwark założony w XIX wieku na gruntach majątku Krasne przez rodzinę Cranach. W latach 20-tych XX w liczył 250 ha ziemi. W zespole folwarcznym założonym w XIX wieku znajdował się dwór i zespół budynków gospodarczych. Po 1945 roku włączony w skład PGR Wołczyn. Dwór rozebrany, budynki w stanie ruiny. Pozostał niewielki park.

SKRZYŃKA

Wieś założona w czasach średniowiecza, w źródłach wymieniona po raz pierwszy w 1337 roku jako własność Friedborna. Wtedy też odnotowano istnienie we wsi parafii. W 1348 roku wieś była lennem Heinricha Grunebergha, od którego nazwiska wzięta się nazwa miejscowości. Od 1774 roku, własność rodziny von Dossow, w 1840 roku wieś należała do Ludwika Dudy, który był prawdopodobnie fundatorem założenia dworsko - parkowego. We wsi istniał również kościół, rozebrany po 1945 roku. Po 1945 roku majątek ziemski przekształcono na PGR.

Z dawnego zespołu w skład którego wchodziły: murowany z kamieni granitowych i cegły pałac wraz z parkiem, rządcówka z 2 połowy XIX wieku, stajnia, obora, stodoła i magazyn zbożowy z 4 ćwierci XIX wieku, pozostał tylko pałac o bardzo ciekawych neogotyckich formach, pozostający niestety w ruinie. W sąsiedztwie pałacu znajduje się park założony na planie niewielkiego prostokąta, krajobrazowy, wygrodzony rzędowymi nasadzeniami i zamknięty od południa bryłą dworu. Drzewostan liściasty (dęby, kasztanowce, lipy), skromny, z dwoma pomnikowymi dębami. We wsi znajdują się ponadto: dawny budynek szkoły adaptowany w 1994 roku na kaplicę rzymsko-katolicką, dwa cmentarze oraz zabudowa mieszkalna. Pierwszy cmentarz znajdował się przy wyburzonym kościele, zachowały się na nim ślady nagrobków, fragmenty ceglano-muru oraz kasztanowce wokół muru.. Drugi cmentarz usytuowany w południowej części wsi o czworobocznym założeniu z dwiema, krzyżującymi się alejkami, jest rozkopany z nielicznymi fragmentami historycznych nagrobków oraz dwiema powojennymi mogiłami. Z zabudowy mieszkalnej wyróżniają się dwa budynki mieszkalne o konstrukcji szachulcowej i szachulcowo-murowanej z 3 i 4 ćwierci XIX wieku oraz kilka młodszych domów z początku XX wieku.

SOKOLNIKI

Dwa gospodarstwa rolne założone w XIX wieku na gruntach majątku w Skrzynce. W latach dwudziestych XX wieku jedno z nich liczyło 36 ha ziemi i było własnością Alberta Raddatza, a drugie liczyło 23 ha ziemi i stanowiło własność Juliusa Taberta. Po 1945 roku gospodarstwa użytkowane są zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem. Z historycznej zabudowy na uwagę zasługują: dom szach/mur z 4 ćwierci XIX wieku i murowano/cegłany budynek gospodarczy z tego samego czasu.

WOŁCZYN

Folwark założony roku jako samodzielny majątek o często zmieniających się właścicielach. Od 1875 roku, własność Roberta Dudy, który przekształcił folwark w samodzielny majątek, zbudował pałac i nowy zespół budynków gospodarczych. Od 1929 roku własność Marie Kienitz z domu Duda. Po 1945 roku majątek przejęty przez Skarb Państwa Polskiego.

Z historycznej zabudowy pozostał neorenesansowy pałac i park z 4 ćwierci XIX w., stodoła z 1887 roku, chlewnia, obora ze stajnią z tego samego czasu, oraz kilka budynków mieszkalnych pracowników majątku. Ponadto we wsi zachowały się dwie stacje transformatorowe oraz aleja jaworowa. Neoklasycystyczny, murowany dwór stanowi element zabudowy o wartościach zabytkowych, jest również dominantą architektoniczną w osi całego założenia przestrzennego. Park dworski zachowany w historycznych granicach, o układzie swobodnym głównie liściasty - lipy, dęby i graby, z wewnętrzną aleją

lipową i szpalerem grabowym. Droga dojazdowa do Wołczyna - od południa, na odcinku ok. 700 m - w formie alei jaworowej.

5.2.4. Dziedzictwo archeologiczne

Na terenie miasta i gminy Lipiany zewidencjonowano ogółem 104 stanowiska archeologiczne, z epoki neolitu, brązu, z okresu wpływów rzymskich, starożytności, wczesnego średniowiecza i średniowiecza. Wielokrotnie na poszczególnych stanowiskach stwierdzano współwystępowanie materiału ruchomego z różnych okresów chronologicznych. Najstarsze relikty archeologiczne poświadczają osadnictwo w rejonie gminy sprzed ok. 4000 lat p.n.e. Są to najczęściej pojedyncze artefakty w postaci fragmentów narzędzi, naczyń, broni i ozdób. Znane są głównie z opisów zamieszczanych w dokumentacjach i publikacjach. Nadal znajdowane w czasie prac ziemnych, których prowadzenie w wyznaczonych strefach podlega obowiązkowi zgłaszania służbom konserwatorskim.

Ślady dawnego osadnictwa widoczne w terenie, na obszarze gminy pochodzą z okresu wczesnego średniowiecza i związane są z ludnością słowiańską, której przedstawiciele około VIII w. n. e. zbudowali w Lipianach gród obronny będący ośrodkiem lokalnej władzy. Gród ten udokumentowany w XIX wieku, znaleziskami pełnego obwodu wałów i podwała na grobli, założono na terenie wyspy zwanej dziś *Wyspą Storczyków*. W ciągu XI-XII wieku, na południowy wschód od grodu, na stałym lądzie wykształciła się osada, która dała początek miastu Lipiany. Miejsce położenia grodu i relikty po nim zachowane są niezwykle ważnymi dla historii miasta i osadnictwa słowiańskiego na Pomorzu obiektami.

**Wykaz stanowisk archeologicznych zawarty w Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Moryń z 2014 r., oraz w załączniku nr 3 niniejszego opracowania*

5.2.5. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome, wyłączając zbiory muzealne, znajdują się najczęściej w kościołach i siedzibach dawnych właścicieli ziemskich. W gminie Lipiany jedynym historycznym kościołem jest świątynia w Lipianach, gdyż inne budowle sakralne, które znajdowały się np. we wsi Krasne i Skrzynce zostały zniszczone w czasie II wojny światowej. Zniszczone i pozbawione wystroju zostały również dwory i pałace we wsiach: Batowo, Krasne. Jedyny ale bogaty zbiór historycznych sprzętów i paramentów z XIX i XX w., pochodzi z lipiańskiej świątyni.

5.2.6. Dziedzictwo niematerialne

Ludność, która zamieszkuje tereny Lipian i okolic od 1945 roku, przybyła tu z terenów Małopolski, Wielkopolski i Kresów Wschodnich. Oprócz wiary i związanych z przynależnością do kościoła rzymsko-katolickiego zwyczajów obchodzenia świąt kościelnych i akcentowania własnej religijności, napływowi

mieszkańcy nie przenieśli ze sobą własnego dziedzictwa kultury niematerialnej. Nie znano historii swych nowych siedzib, nie znano dawnych zwyczajów czy umiejętności. Z czasem, wraz z pojawieniem się polskich publikacji, otwarciem na wiedzę o poprzednikach mieszkających na tzw. ziemiach odzyskanych zaczęło się przyswajanie pojęć z obszarów dziedzictwa niematerialnego. Najwcześniej przyswojono strefę miejscowych legend wiążących się z wodami otaczającymi miasto lub co ciekawe z dawnym rzemiosłem np. piwowarstwem, co przyniosło restytucję tradycji i wznowienie produkcji piwa zwanego „Zaczynaj”.

5.2.7. Zabytki o największym znaczeniu dla gminy

Specyfiką gminy Lipiany w osadnictwie jest przewaga występowania małych wsi i osad wykształconych na bazie założeń folwarcznych z XVIII i XIX w., oraz dodatkowo dość gruntowne ich rozbudowywanie i zmienianie w okresie przed II wojną światową i po 1945 r. Efektem tego jest niewielka ilość oryginalnych założeń i skromność zabudowy. Do najlepiej zachowanych dawnych założeń dworskich z siedzibami właścicieli ziemskich, parkami, budynkami gospodarczymi i siecią dróg obsadzonych drzewami należy kilka tylko zespołów znajdujących się w: Jedlicach, Skrzynce, Wołowie. Po najświetniejszych pierwotnie założeniach w Batowie i Krasnem pozostały tylko parki i pojedyncze budynki jak np. budynek remizy w Batowie i aleje klonów jaworów łączących tę wieś z Wołowem. Ciekawym zespołem, choć bardzo przekształconym jest założenie w Mielęcinku z budynkiem dworu z oficyną i parkiem.

Na tle skromnych zasobów kulturowych gminy, miasto Lipiany z jego malowniczym położeniem, średniowiecznym planem i wielowiekową zróżnicowaną stylistycznie zabudową stanowi zespół wyjątkowy. I taką rangę można przypisać Lipianom również w skali regionu. Do walorów wyróżniających miasto należą: miejsce i relikty słowiańskiego grodu na Wyspie Storczyków, dwie średniowieczne ceglane bramy z dawnego systemu obronnego, XIX wieczny kościół z relikdami średniowiecznych murów, zabudowa użyteczności publicznej z architekturą typową dla funkcji takich obiektów jak: klasycystyczny ratusz czy neobarokowa szkoła, malownicza zabudowa mieszkalna w konstrukcji szachulcowej i ryglowej współgrającej z otoczeniem, murowane budynki mieszkalne w kostiumach neostylowych i modernistycznych, i wreszcie zabudowa przemysłowa dobrze zachowana w przypadku Zakładów Przetwórstwa Owoców i źle zachowany budynek młyna wykreślony z Gminnej Ewidencji Zabytków.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Aktualnie w Lipianach i na terenie gminy ochroną prawną objęte są tylko obiekty wpisane do rejestru zabytków. W mieście jest to 10 obiektów, w tym cały teren Starego Miasta, kościół, obwarowania, ratusz i 6 budynków mieszkalnych, a na terenie gminy wpisanych jest kolejne 10 obiektów w tym ruiny pałaców

w Batowie i wsi Krasne. W porównaniu z innymi miastami regionu jest to mała liczba obiektów chronionych i w tej sytuacji tylko wpis terenu Starego Miasta pozwala na ochronę prawną historycznej zabudowy Lipian.

W Zmianie Studium do Planu Zagospodarowania Przestrzennego z 2008 roku, postulowano ujęcie w rejestrze Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dworu wraz z otoczeniem oraz parku dworskiego w miejscowości Jedlice, oraz usunięcie z rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków parku zabytkowego w Połczynie (Dec. 927 z dnia 1980-12-03) „który został zdewastowany w stopniu uniemożliwiającym odtworzenie pierwotnego założenia przestrzennego” (*postulaty nie zostały spełnione*).

**Załącznik nr 1. W niniejszym opracowaniu*

Do innych form ochrony prawnej należą:

- uznanie zabytku za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- wpisanie zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- ustalenie ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Żadna z wymienionych wyżej form ochrony prawnej w Lipianach i na terenie gminy nie występuje.

Funkcjonujące aktualnie w gminie prawne formy ochrony zabytków, jak pokazuje praktyka, w niewielkim tylko stopniu pełnią swą rolę. Widać to po popadających w ruinę dwóch najciekawszych w rejonie pałacach w Batowie i wsi Krasne, po zaniedbanych parkach w Krasnem , Mielęcinku czy Połczynie. W Lipianach obiekty w rejestrze zabytków są utrzymywane po części w stanie dobrym - dotyczy to obwarowań, kościoła ratusza i kilku budynków mieszkalnych. Jednak pozostałe budynki „rejestrowe „ znajdują się w złym stanie technicznym.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków , zgodnie z art.21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami , stanowi podstawę do sporządzenia programu opieki nad zabytkami w gminie. Dla gminy Lipiany GEZ

wykonano w 2009 roku. Ujęto w niej wszystkie obiekty łącznie z wpisanymi do rejestru zabytków . Z terenu gminy do ewidencji wpisano 83 obiekty architektury i budownictwa, dla Lipian 235 obiektów. Ponadto w ewidencji ujęto 9 cmentarzy w tym 3 w Lipianach, 8 alei i szpalerów drzew łącznie z pomnikowym dębem na Rynku w Lipianach i 8 parków.

W ewidencji umieszczono praktycznie wszystkie historyczne budynki na terenie gminy i miasta bez większej weryfikacji dotyczącej np. stanu ich zachowania, stopnia przekształcenia, wartości historycznych i artystycznych. Wiele obiektów ujętych na liście już nie istnieje, wiele uległo dalszym przekształceniom, stąd można stwierdzić iż działanie ochronne jest bardzo ograniczone. Sukcesem GEZ jest zaistnienie w świadomości władz gminy, przejawione np. w Planach Rewaloryzacji i Odnowy miasta, iż oprócz obiektów wpisanych do rejestru zabytków jest wiele innych , ciekawych, ważnych elementów krajobrazu kulturowego w mieście i wioskach gminy.

Nakazy i zasady ochrony obiektów ujętych w GEZ – sformułowane w *Zmianie Studium do Planu Zagospodarowania Przestrzennego z 2008 r.*

Obiekty w ewidencji konserwatorskiej, prowadzonej przez gminę , podlegają ochronie dzięki wprowadzaniu odpowiednich zapisów do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w zakresie:

- 1) nakazu utrzymania tradycyjnej kompozycji architektonicznej obiektu (gabarytów, formy dachu),
- 2) nakaz dostosowania kolorystyki obiektów do zabudowy w otoczeniu,
- 3) ograniczeniu stosowania materiałów budowlanych służących wykończeniu elewacji i połaci dachowych do materiałów historycznie wykorzystywanych w regionie (takich jak kamień drewno, elementy ceramiki budowlanej, łupek),
- 4) nakazu opiniowania przez wojewódzkiego konserwatora zabytków działań mających wpływ na wygląd obiektu,
- 5) nakazu opracowania dokumentacji konserwatorskiej obiektu w przypadku jego rozbiórki.

Zmiana studium ustala następujące zasady ochrony obiektów w gminnej ewidencji zabytków:

Studium ustala obowiązek aktualizacji danych dotyczących zasobu obiektów ujętych w gminnej ewidencji konserwatorskiej na etapie opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Zasady ochrony obiektów i obszarów w systemie stref ochrony stanowisk archeologicznych – przedstawione w *Zmianie Studium do Planu Zagospodarowania Przestrzennego z 2008 r.*

„Dla ochrony elementów dziedzictwa archeologicznego obszaru gminy zmiana studium ustala następujące strefy ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych:

- 1) strefy „W. I” - pełnej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych,
- 2) strefy „W. II” - częściowej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych,
- 3) strefy „W. III” - ograniczonej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych.

Zmiana studium ustala następujące działania w obrębie wymienionych powyżej stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych:

- 1) w obrębie stref „W. I” - pełnej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych:
 - a) zakaz wszelkiej działalności inżynierskiej, budowlanej i innej związanej z pracami ziemnymi (np. kopanie studni, melioracji, karczunku i nasadzania drzew itd.).
 - b) zachowanie istniejącego układu topograficznego wraz z obiektem wpisanym do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji.
 - c) w przypadku podjęcia jakiegokolwiek działalności na terenie objętym granicami strefy, a wynikającej ze sposobu użytkowania terenu obowiązuje występowanie o szczegółowe wytyczne do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- 2) w obrębie stref „W. II” - częściowej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych:
 - a) nakaz uzgadniania i opiniowania wszelkich poczynań inżynierskich, budowlanych i innych przez WKZ (obowiązuje każdorazowe występowanie o szczegółowe wytyczne konserwatorskie i opinie przed podjęciem decyzji o jakiegokolwiek działalności),
 - b) nakaz przeprowadzenia archeologicznych badań ratunkowych na koszt Inwestora, wyprzedzających proces realizacji inwestycji,
 - c) nakaz uzyskania stosownego zezwolenia WKZ na rozpoczęcie prac ziemnych związanych z inwestycją;
- 3) w obrębie stref „W. III” - konserwatorskiej stanowisk archeologicznych:
 - a) nakaz uzgadniania i opiniowania wszelkich poczynań inżynierskich, budowlanych i innych przez WKZ,
 - b) nakaz przeprowadzenia interwencyjnych badań archeologicznych na koszt Inwestora,
 - c) nakaz uzyskania stosownego zezwolenia WKZ na rozpoczęcie prac ziemnych związanych z inwestycją.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ.

Analiza stanu zachowania i funkcjonowania w obiegu społecznym poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego gminy Lipiany (krajobrazu, zabytków nieruchomych i zieleni) pozwala na zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz wskazanie perspektyw rozwoju.

6.1.MOCNE STRONY

- Położenie miasta Lipiany w niewielkiej odległości od Szczecina i Gorzowa, w sąsiedztwie malowniczego i rozległego jeziora.
- Solidnie rozpoznanie historii miasta i osadnictwa na terenie gminy.
- Cenne i różnorodne zabytki i zasoby dziedzictwa kulturowego w mieście o walorach lokalnych i ponadlokalnych.
- Dobre rozpoznanie i zewidencjonowanie zasobów kulturowych.
- Wyróżniający się krajobraz miasta o walorach przyrodniczych i kulturowych - podstawa do zintegrowania ochrony obszarowej krajobrazu.
- Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych uchwalonych przez Radę Miejską (np. Strategia rozwoju gminy, Plan Odnowy miasta...).
- Włączanie miasta i gminy do działań wykraczających poza granice gminy (np.Włóczykije Pojezierza).

6.2.SŁABE STRONY

- Brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla miasta i obszarów wiejskich.
- Wieloletnie zaniedbania remontowe i zły stan techniczny zabudowy miejskiej oraz dworów i pałaców na terenie gminy, obiektów które budzą zazwyczaj duże zainteresowanie wśród turystów.
- Niewłaściwe użytkowanie lub nieużytkowanie w ogóle zespołów zabudowy folwarcznej, prowadzące do pogarszania się stanu technicznego poszczególnych budynków i popadanie w ruinę.
- Pogarszający się stan techniczny większości wiejskich budynków gospodarczych.
- Dewaloryzujące modernizacje historycznej zabudowy, głównie budynków mieszkalnych tak w Lipianach jak i we wszystkich wioskach (powiększanie otworów okiennych, wymiana stolarki, ocieplanie zewnętrzne elewacji wiążące się ze skuwaniem detali architektonicznych, dowolne malowanie elewacji

jaskrawymi kolorami nie dostosowanymi do sąsiadującej zabudowy, stosowanie blacho dachówek), działania tego rodzaju powodują obniżenie walorów zabytkowych zabudowy i jej typizację.

- Brak środków finansowych na wspieranie remontów obiektów ujętych w GEZ.
- Niewystarczające wykorzystanie wszystkich możliwych źródeł dofinansowania działań w sferze ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym.

6.3. PERSPEKTYWY

- Lipiany miastem eksponującym dobrze utrzymane zabytkowe budowle z rozwiniętą infrastrukturą turystyczną i rekreacyjną funkcjonujące jako „park kulturowy” .
- Lipiany włączone w regionalne szlaki turystyczne np. *„Śladami obwarowań średniowiecznych miast pomorskich”* , inicjujące powstawanie nowych szlaków.
- Poprawiony stan techniczny zabudowy mieszkalnej w mieście.
- Obiekty przemysłowe adaptowane do celów gospodarczych.
- Rozwinięta sieć gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych zagrodach.
- Sprawne działanie zintegrowanego systemu zarządzania i monitoringu zagospodarowania środowiska naturalnego i kulturowego.
- Stałe kształcenie społeczeństwa świadomego historii Pomorza Zachodniego i akceptujące dziedzictwo kulturowe jako własną przestrzeń.

7. PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zmiany cywilizacyjne jakie mają miejsce w Polsce i regionie polegające m.in. na przewartościowaniu turystyki jako ważnego bodźca rozwoju gospodarczego, wymuszają poszukiwania różnego rodzaju atrakcji, do których należą niewątpliwie zabytki i zasoby dziedzictwa kulturowego, a te wymagają skuteczniejszych metod działania w zakresie ich ochrony. Z ochroną zabytków wiąże się ściśle kwestia podnoszenia świadomości społecznej ukierunkowanej na wartości kulturowe. Niezwykle ważną jest kwestia wykształcenia wśród najszerszych warstw lokalnej społeczności wrażliwości dostrzegania „urody” i wartości historycznych obiektów o różnorodnych a często niepowtarzalnych formach, wykształcenie potrzeby zachowania wyróżniającego się krajobrazu kulturowego miejsca zamieszkania z wartościową, dobrze utrzymaną kompozycją zabudowy z zabytkowymi budynkami, które można adaptować na potrzeby związane z codziennym życiem. Pojedyncze przykłady takich adaptacji już w gminie występują. Aby stosowane były na szerszą skalę niezbędne są działania szkoleniowe i ekonomiczne zgodne z przyjętymi celami rozwoju przestrzennego miasta i gminy oraz co najważniejsze, aby działania te były spójne, scalające różne formy i metody ochrony dziedzictwa kulturowego.

Dla realizacji celów i zadań zapisanych w „**Gminnym Programie**”, warunkiem niezbędnym jest:

- włączenie problematyki związanej z ochroną zabytków do zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy,
- uwzględnienie potrzeby stworzenia warunków ochrony zabytków oraz krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego w programach ochrony przyrody,
- przeciwdziałanie tendencjom do powstawania nowej zabudowy poza historycznymi granicami wsi,
- uwzględnianie w studiach uwarunkowań i planach zagospodarowania przestrzennego problematyki powstawania nowej zabudowy w obrębie historycznych układów przestrzennych i nawiązującej do form zabudowy o tradycjach lokalnych,
- uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego ochrony krajobrazu naturalnego jako kontekstu dla historycznych założeń ruralistycznych i architektonicznych.

Cele i zadania

Cel. I. Ochrona i poprawa stanu dziedzictwa kulturowego.

Cel. II. Włączenie zabytków w procesy aktywizacji ekonomicznej i społecznej.

Cel III. Budowa społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego.

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej jak i mentalnej. Określone cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel I. Ochrona i poprawa stanu dziedzictwa kulturowego.

Kierunek - **utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.**

Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych gminy;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej;
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym - kulturowym i przyrodniczym, opracowanie wytycznych do ich zabudowy i zagospodarowania oraz wskazanie najcenniejszych obszarów do zachowania poprzez wyłączenia z lokalizacji inwestycji o negatywnym wpływie na krajobraz z uwzględnieniem wytycznych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa;
- poprawę stanu technicznego zabytków, poprzez budżet własny miasta oraz pozyskiwane środki zewnętrzne;
- rewitalizację obszarów niedoinwestowanych, wymagających szczególnej opieki (np. zabudowa średniowiecznego układu urbanistycznego, zieleń komponowana - parki);
- budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego;
- współpracę czynników samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego;
- współpracę czynników społecznych - społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje;
- utworzenie w strukturze Urzędu Miasta stanowiska ds. zabytków;
- powołanie parku kulturowego „Lipiany” i opracowanie planu ochrony;
- wnioski do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów i obiektów zabytkowych;

- poprawa ładu przestrzennego, poprzez: ochronę historycznych dróg, wznoszenie nowej zabudowy na działkach w obrębie centrów wsi, wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk.

Cel II. Włączenie zabytków w procesy aktywizacji ekonomicznej i społecznej.

Kierunek - **Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz w budowaniu wizerunku miasta.**

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną;
- stworzenia zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych, miejskich oraz prawidłowego przygotowania wniosków;
- racjonalnego wykorzystania środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (konserwację) oraz rewitalizację, aktywizację społeczną i ekonomiczną w oparciu o obiekty i obszary zabytkowe;
- zagospodarowania zabytkowych (nie tylko wpisanych do rejestru zabytków), budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich;
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe i zabytki;
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej.
- Utworzenie portalu internetowego „ *Program Ochrony zabytków Gminy Lipiany*” jako bazy informacji o lokalnych zasobach dziedzictwa kulturowego, o stanie jego zachowania, o warunkach zagospodarowania nieużytkowanych obiektów zabytkowych i ofertach gospodarczych uwzględniających opiekę nad zabytkami,
 - opracowanie katalogu nieużytkowanych budowli przemysłowych, folwarcznych kwalifikujących się do zagospodarowania,
- stosowanie zachęt prawnych i finansowych oraz pomocy publicznej dla inwestorów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych,
- dofinansowania prac remontowych przy obiektach nie będących własnością Gminy w formie uchwał dotyczących dotacji na prace remontowo- konserwatorskie przy zabytkach, nie tylko wpisanych do rejestru,

- współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych i porządkowych na terenach objętych ochroną,
- wspieranie inicjatyw restytucji tradycyjnych rzemiosł i zawodów,
- wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w obiektach zabytkowych,
- stworzenie systemu monitoringu stanu zachowania i prac wykonywanych przy zabytkach.

Cel III. Budowa społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego.

Kierunek - **Budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeba jego zachowania**

Osiągnięcie celu poprzez:

- popularyzację wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym,
- organizację imprez kulturalnych, konferencji naukowych, popularno-naukowych pogłębiających wiedzę o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk;
- wykreowanie wiodącej imprezy kulturalnej związanej z dziedzictwem kulturowym integrującej różne środowiska ;
- wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów urbanistyki, architektury i budownictwa, archeologii (np. lekcje muzealne);
- budowę lokalnej izby pamięci ze zbiorem eksponatów historycznych i historii najnowszej związanej z osadnictwem ludności polskiej w Lipianach i na terenie gminy po 1945 r.

Graficzne przedstawienie celów i zadań

CELE OPERACYJNE – ZADANIA

CEL PERSPEKTYWICZNY 1. UTRZYMANIE I WYEKSPONOWANIE ZASOBÓW KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	
Cele operacyjne	Zadania
Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz	Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków . Udostępnienie kart GEZ na stronie Urzędu Miejskiego.

kształtowanie krajobrazu kulturowego	
	Sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy. Sporządzenie m. p. z. p. dla miasta Lipiany
	Rozszerzenie zasobu dziedzictwa kulturowego poprzez wystąpienie do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie z urzędu do rejestru zabytków obiektów wskazanych w załączniku nr 4.
	Wyodrębnienie w strukturze Urzędu Miejskiego stanowiska ds. ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych	Opracowanie programu zintegrowanej ochrony krajobrazu kulturowego gminy Lipiany, rozpoznanie możliwości dofinansowania programu ze środków zewnętrznych (W F O Ś i G W, Urząd Marszałkowski i in.).
	Powołanie Parku Kulturowego „LIPIANY”
	Sporządzenie programu opieki nad historycznymi cmentarzami wiejskimi i jego wdrożenie.
	Wystąpienie do Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody o podjęcie działań w celu ustanowienia prawnej ochrony alei.
Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Monitoring stanu zachowania zabytków ujętych w GEZ Budowa komputerowej bazy danych.
	Kontynuowanie remontów obiektów będących własnością komunalną zgodnie ze wskazaniami konserwatorskimi.
	Uporządkowanie i oznakowanie nieczynnych cmentarzy ewangelickich
	Złożenie wniosku do Starosty Powiatu Pyrzyckiego o oznakowanie zabytków na terenie gminy (zgodnie z odp. przepisami) oraz ujednoliconą informacją o obiektach.
	Działania na rzecz utrzymania tradycyjnych wzorców architektonicznych w nowych realizacjach, zorganizowanie konkursu architektonicznego promującego dobre przykłady.
	Promocja dobrych realizacji prac przy zabytkach. Opracowanie

	regulaminu dorocznej nagrody za opiekę nad zabytkami dla najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego, wykonawcy prac przy zabytku.
--	--

CEL PERSPEKTYWICZNY 2. FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ	
Cele operacyjne	Zadania
Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Realizacja planu rewaloryzacji Starego Miasta .
	Budowa tras turystycznych o profilu kulturowym przy współpracy z organizacjami turystycznymi, właścicielami zabytków, zabytkoznawcami. Dla przykładu: - szlak średniowiecznych miast położonych nad jeziorami, - szlak miejskiej zabudowy w konstrukcji szachulcowej i ryglowej.
	Budowa produktu turystycznego związanego z historią miasta.
	Wspieranie inicjatyw w dziedzinie budowy infrastruktury turystycznej, obsługi turystów w obiektach zabytkowych, adaptacja budynków gospodarczych na zajazdy.
	Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki gminy.
Tworzenie nowych miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie: zatrudnianie bezrobotnych w ramach robót publicznych np. przy porządkowaniu cmentarzy, lub uzupełnianiu nasadzeń drzew w alejach.
	Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach – doradztwo, promocja.
Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym	Podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystaniu dotacji z różnych programów.
	Dofinansowywanie prac przy zabytkach z budżetu Gminy. Ustalenie stałego, rokrocznie waloryzowanego, % środków w budżecie na

	dotacje na prace przy zabytkach .
--	-----------------------------------

CEL PERSPEKTYWICZNY 3. POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA	
Cele operacyjne	Zadania
Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Popularyzacja metod konserwatorskich, zasad prac przy zabytkach. Organizacja cyklu spotkań w Lipianach ze specjalistami z dziedzin: konserwatorstwa, architektury, historii sztuki.
	Systematyczna edukacja kulturowa dzieci i młodzieży; opracowanie gier edukacyjnych i terenowych; organizacja lekcji muzealnych, bibliotecznych (wyjazdy do muzeów), organizacja konkursów wiedzy o własnej miejscowości; włączenie pytań o gatunki drzew i krzewów rosnących w parkach i przy drogach do konkursów ekologicznych.
	Popularyzatorskie działania wizualne n. t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków (wyświetlanie fotografii z GEZ); wystawy tematyczne fotografii budynków mieszkalnych, obiektów przemysłowych, zespołów budynków gospodarczych .
	Popularyzacja idei społecznego opiekuna zabytków, wnioskowanie do WKZ i Starosty Gryfickiego o ustanowienie społecznym opiekunem zabytków osób wykazujących się zaangażowaniem w sprawy opieki nad zabytkami.
Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Przeznaczenie środków finansowych z budżetu gminy na promocję dziedzictwa kulturowego w mediach ponadlokalnych.
	Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa własne lub wspomaganie wydawnictw poświęconych zabytkom np. opracowanie katalogu zabytkowych domów w Lipianach, wydawanie serii regionalnych pocztówek z najciekawszymi widokami i zabytkami.
	Wzbogacanie znanego repertuaru legend o Lipianach i okolicach o legendy znane najstarszym mieszkańcom gminy z terenów ich pochodzenia. Zebranie i opublikowanie wspomnień najstarszych mieszkańców o pierwszych latach ich życia w Lipianach i we wsiach z terenu gminy.
	Udział w obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta i gminy (wrzesień - każdego roku), we współpracy z organizatorami EDD (BDZ Szczecin). Zaproszenie organizatorów do organizacji otwarcia obchodów w Lipianach.

Programowe cele i zadania podlegają uchwaleniu przez Radę Miejską. Cele perspektywiczne i operacyjne sformułowane wyżej powinny pozostać jako zasady programowe. Zadania mogą być modyfikowane, zależnie od bieżących uwarunkowań. Z katalogu zadań przedstawionych jako propozycja do realizacji w latach 2018 2021 samorząd powinien wytypować te, które zamierza realizować. Po dwóch latach od uchwalenia Programu Burmistrz składa Radzie sprawozdanie z jego realizacji.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Instrumenty prawne wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków:

- wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków;
- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów;
- uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami gminy Moryń w zmianach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gminy, miasta.

Instrumenty koordynacji – uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy i miasta, w planie rozwoju lokalnego, w programach rozwoju infrastruktury, i w programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna informacja, współdziałanie z organizacjami społecznymi. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach.

9. KRYTERIA OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków **burmistrz/prezydent** zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Miejskiej. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- efektywność ich wykonania.

Za kryteria oceny realizacji programu opieki mogą służyć:

- wydatki budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów;
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- ilość wykonanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- liczba powołanych parków kulturowych lub obszarów krajobrazowo-kulturowych;
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe);
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych etc.;
- liczba opracowanych/wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników etc.);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- ilość szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW.

Ochrona zabytków i opieka nad nimi jest ustawowym obowiązkiem państwa, samorządów i właścicieli zabytków. Tak więc do finansowania działań na rzecz utrzymania dziedzictwa kulturowego są zobowiązani wszyscy wymienieni.

Niżej przedstawiono przykładowe źródła pozyskania środków zewnętrznych i możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków publicznych.

Finanse publiczne - budżet państwa i budżety samorządów terytorialnych

Dotacje na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane, oraz popularyzację zabytków przeznaczane z budżetu państwa i budżetów samorządów lokalnych, mogą być udzielane przez:

- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych ministrów,
- Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody),
- Sejmik Województwa,
- Radę Powiatu,
- Radę Miasta i Gminy.

Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansowymi na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020”. Jednym z instrumentów wdrażania przyjętych celów częściowych są Narodowe Programy MKiDN, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”. Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizuje w corocznie ogłaszanych programach operacyjnych. Programy te zawierają m.in. planbudżetu przeznaczony na każdy instrument, rodzaje kwalifikujących się projektów, sposobów ich naboru oraz wykaz podmiotów uprawnionych do ubiegania się o wsparcie finansowe.

Programy Ministra są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury, realizowane m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze i osoby fizyczne.

Rokrocznie MKiDN ogłasza programy, z których do zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie gminy Moryń mogą liczyć działania w ramach Programów Operacyjnych, m In :

- Dziedzictwo kulturowe - priorytety:
 - „Ochrona zabytków”
 - „Ochrona zabytków archeologicznych”
 - „Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa Kulturowego”
- Rozwój infrastruktury kultury.
- Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury.
- Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Dotacje na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są na podstawie ustaw (o ochronie zabytków.., o finansach publicznych..) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...). Zapisy aktów prawnych określają precyzyjnie katalog prac, które mogą być dofinansowane poprzez udzielenie dotacji celowej - są to prace zmierzające do zabezpieczenia, zachowania i utrwalania historycznej substancji zabytku. Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu.

Dofinansowanie można uzyskać jedynie na zabytki wpisane do rejestru. Zasadą ustawową udzielanych dotacji budżetowych jest współfinansowanie prac - dotacja z jednego źródła może być udzielana do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac.

Fundusz Kościelny

Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych zabezpieczających, nie uwzględnia otoczenia, wystroju wnętrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni, jednak nie zawiera ograniczenia przedmiotowego: dotyczy wszystkich obiektów sakralnych, także tych, znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej.

Budżet Województwa Zachodniopomorskiego

Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego 18 grudnia 2007 roku podjął uchwałę nr XV/144/07 o trybie i zasadach realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. „Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego”.

W dniu 22 grudnia 2009 roku przyjęto nową uchwałę (NR XXXIV/402/09) w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego.

W 2012 roku Urząd Marszałkowski przeznaczył na remonty zabytków 1,0 mln złotych, a w 2013 r. – 1,2 mln złotych.

Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo-konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, dokumentację. Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłaszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowego).

Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są – podobnie jak dotacje Ministra Kultury - na podstawie ustaw (*o ochronie zabytków...*, *o finansach publicznych...*) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. *dotacje na prace konserwatorskie... i roboty budowlane...*).

Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzenie ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych, zabezpieczanie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadania publiczne

Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa zachodniopomorskiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą o działalności pożytku publicznego i wolontariacie oraz na podst. ustawy o ochronie zabytków. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez:

- organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez;
- wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek - także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych;
- prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych;
- innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych.

Dotacje z budżetu WKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. WKZ corocznie ogłasza nabór wniosków w dwóch terminach: do końca lutego dla wniosków na prace planowane do wykonania w danym roku oraz do 30 czerwca na realizację refundacji poniesionych wcześniej (do 3 lat przed złożeniem wniosku) nakładów.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwie jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią. Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

Fundusze europejskie i środki pomocowe

Znaczne środki finansowe na różnorodne działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, są możliwe do pozyskania z funduszy europejskich. Uprawnieni beneficjenci mają możliwość aplikowania o wsparcie projektów z zakresu opieki nad zabytkami w ramach m.in.:

- Krajowego Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko XI oś priorytetowa – Kultura i Dziedzictwo Kulturowe Działanie 11.1 – Ochrona i Zachowanie Dziedzictwa Kulturowego
- Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na działanie dot. turystyki, rewitalizacji i zachowania dziedzictwa kulturowego INTERREG IV C

Budżety samorządu lokalnego – Gmina Lipiany

Działając na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawie o samorządzie gminnym, organy stanowiące samorządów lokalnych mają prawo udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na swoim terenie. Zasady udzielania w/w dotacji, są określane w podjętych przez rady uchwałach, tworzących prawo lokalne.

Gmina Lipiany wspiera finansowo:

- remonty obiektów zabytkowych będących własnością gminy,
- zadania związane z ochroną środowiska, programy rewitalizacji,
- zadania związane z pielęgnacją i rewaloryzacją zieleni ,
- zadania zawarte w programie opieki dotyczące środowiska kulturowego w tym; prace studialne, dokumentacyjne, projektowe.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1. Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu miasta i gminy Lipiany

Miejscowość	Gmina	Obiekt	Numer	Data	Nr dec
Batowo	Lipiany	pałac (ruina)	815	1978-08-10	Kl.I.5340/11/78
Batowo	Lipiany	park dworski	926	1980-12-03	KL.I.5340/48/80
Krasne	Lipiany	pałac (ruina)	1202	1991-11-08	PSOZ/Sz-n/III/5340/194/91
Krasne	Lipiany	park dworski	922	1980-12-01	KL.I.5340/44/80
Lipiany	Lipiany	kościół Wniebowzięcia NMP	222	1957-02-25	Kl.V.-0/237/57
Lipiany	Lipiany	ratusz	221	1957-02-25	Kl.V.-0/236/57
Lipiany	Lipiany	obwarowania miejskie	261	1957-10-22	Kl.V.-0/285/57
Lipiany	Lipiany	budynek mieszkalny, ul. Oświęcimska 5 (do skreślenia z rej.)	262	1957-10-22	Kl.V.-0/287/57
Lipiany	Lipiany	budynek mieszkalny, ul. Armii Krajowej 29/31	264	1957-10-22	Kl.V.-0/289/57
Lipiany	Lipiany	budynek mieszkalny, ul. Szkolna 17	265	1957-10-22	Kl.V.-0/290/57
Lipiany	Lipiany	budynek mieszkalny, ul. Kościuszki 43	1265	1994-07-17	PSOZ/Sz-n/5340/107/94
Lipiany	Lipiany	budynek mieszkalny, ul. Jedności Narodowej 61	1301	1996-02-19	DZ-4200/36/O/95/96
Lipiany	Lipiany	budynek mieszkalny, ul. Jedności Narodowej 63	1302	1996-02-19	DZ-4200/37/O/95/96

Lipiany	Lipiany	teren Starego Miasta	43	1955-07-30	KI.V.-0/22/55
Mielęcinek	Lipiany	park dworski	921	1980-12-01	KL.I.5340/43/80
Połczyno	Lipiany	park dworski	927	1980-12-03	KL.I.5340/49/80
Skrzynka	Lipiany	park dworski	918	1980-11-02	KL.I.5340/40/80
Skrzynka	Lipiany	dwór	33	2000-03-01	DZ-4200/49/O/99/2000
Wołczyn	Lipiany	dwór	1080	1987-07-07	KI.III.5340/31/87
Wołczyn	Lipiany	park dworski	920	1980-12-02	KL.I.5340/42/80

**Źródło – Akta WUOZ w Szczecinie*

Załącznik nr 2. Wykaz stanowisk archeologicznych**Wpisane do rejestru zabytków**

1) Lipiany, stan 1 (AZP: 39-09/6)- stanowisko wpisane do Rejestru Wojewódzkiego konserwatora Zabytków pod nr 617 decyzją Kl.I.6801/29/69 z dnia 16-12-1969

Stanowiska w obrębie stref ochrony konserwatorskiej „W II”

1. Bylice, stan. 1 (AZP: 37-09/105
2. Bylice, stan. 2 (AZP: 37-09/106),
3. Bylice, stan. 3 (AZP: 37-09/107),
4. Jedlice, stan. 13 (AZP: 39-10/16),
5. Jedlice, stan. 14 (AZP: 39-10/17
6. Letnin, stan. 3 (AZP: 37-09/101),
7. Letnin, stan. 40 (AZP: 37-09/110),
8. Lipiany, stan. 2 (AZP: 39-09/7),
9. Lipiany, stan. 3 (AZP: 39-09/8),
10. Mielęcín, stan. 25 (AZP: 38-09/22
11. Mielęcín, stan. 47 (AZP: 38-09/23),
12. Przywodzie, stan. 2 (AZP: 39-09/74),
13. Przywodzie, stan. 3 (AZP: 39-09/75),
14. Przywodzie, stan. 4 (AZP: 39-09/76),
15. Przywodzie, stan. 5 (AZP: 39-09/77),
16. Przywodzie, stan. 6 (AZP: 39-09/78,
17. Przywodzie, stan. 7 (AZP: 39-09/79),
18. Pstrowice, stan. 14 (AZP: 37-09/28),
19. Pstrowice, stan. 15 (AZP: 37-09/29),
20. Pstrowice, stan. 16 (AZP: 37-09/30)

Stanowiska w obrębie stref ochrony konserwatorskiej „W III”

- 1) Batowo, stan.1 (AZP:38-08/28
- 2) Brzostowo, stan.1 (AZP:39-10/1),
- 3) Brzostowo, stan.2 (AZP:39-10/2),
- 4) Bylice stan.4 (AZP:37-09/108),
- 5) Dębiec stan.1 (AZP:39-09/1),
- 6) Jedlice, stan. 1 (AZP: 39-10/4),
- 7) Jedlice, stan. 2 (AZP: 39-10/5),
- 8) Jedlice, stan. 3 (AZP: 39-10/6),
- 9) Jedlice, stan. 4 (AZP: 39-10/7),
- 10) Jedlice, stan. 5 (AZP: 39-10/8),
- 11) Jedlice, stan. 7 (AZP: 39-10/10),
- 12) Jedlice, stan. 8 (AZP: 39-10/11),
- 13) Jedlice, stan. 9 (AZP: 39-10/12),
- 14) Jedlice, stan. 10 (AZP: 39-10/13),
- 15) Jedlice, stan. 12 (AZP: 39-10/15),
- 16) Józefin, stan. 2 (AZP: 39-09/3),
- 17) Józefin, stan. 3 (AZP: 39-09/4),
- 18) Józefin, stan. 4 (AZP: 39-09/5),
- 19) Krasne, stan. 1 (AZP: 38-09/30),
- 20) Krasne, stan. 2 (AZP: 38-09/31),
- 21) Krasne, stan. 3 (AZP: 38-09/32),
- 22) Krasne, stan. 4 (AZP: 38-09/33),
- 23) Krasne, stan. 5 (AZP: 38-09/34),
- 24) Krasne, stan. 6 (AZP: 38-09/35),
- 25) Krasne/Połczyno, stan. 1 (AZP: 37-09/103),
- 26) Krasne/Połczyno, stan. 2 (AZP: 37-09/104),
- 27) Krasne/Połczyno, stan. 3 (AZP: 37-09/102),
- 28) Letnin, stan. 8 (AZP: 37-09/112),
- 29) Letnin, stan. 18 (AZP: 37-09/31),
- 30) Letnin, stan. 37 (AZP: 37-09/98),
- 31) Letnin, stan. 38 (AZP: 37-09/99),
- 32) Letnin, stan. 41 (AZP: 37-09/111),
- 33) Letnin, stan. 42 (AZP: 37-09/117),
- 34) Letnin, stan. 43 (AZP: 37-09/118),
- 35) Lipiany, teren Starego Miasta
- 36) Lipiany, stan. 4 (AZP: 39-09/9),
- 37) Lipiany, stan. 5 (AZP: 39-09/10),
- 43) Lipiany, stan. 25 (AZP: 39-09/30),
- 44) Lipiany, stan. 26 (AZP: 39-09/31),
- 45) Lipiany, stan. 27 (AZP: 39-09/31),
- 46) Lipiany, stan. 28 (AZP: 39-09/33),
- 47) Lipiany, stan. 29 (AZP: 39-09/34),
- 48) Lipiany, stan. 32 (AZP: 39-09/24),
- 49) Lipiany, stan. 34 (AZP: 39-09/26),
- 50) Mielęcín, stan. 26 (AZP: 38-09/1),
- 51) Mielęcín, stan. 27 (AZP: 38-09/2),
- 52) Mielęcín, stan. 28 (AZP: 38-09/3),
- 53) Mielęcín, stan. 30 (AZP: 38-09/5),
- 54) Mielęcín, stan. 31 (AZP: 38-09/6),
- 55) Mielęcín, stan. 33 (AZP: 38-09/8),
- 56) Mielęcín, stan. 34 (AZP: 38-09/9),
- 57) Mielęcín, stan. 37 (AZP: 38-09/12),
- 58) Mielęcín, stan. 38 (AZP: 38-09/13),
- 59) Mielęcín, stan. 39 (AZP: 38-09/14),
- 60) Mielęcín, stan. 40 (AZP: 38-09/15),
- 61) Mielęcín, stan. 41 (AZP: 38-09/16),
- 62) Mielęcín, stan. 42 (AZP: 38-09/17),
- 63) Mielęcín, stan. 43 (AZP: 38-09/18),
- 64) Mielęcín, stan. 45 (AZP: 38-09/20),
- 65) Mielęcín, stan. 46 (AZP: 38-09/21),
- 66) Mielęcín, stan. 48 (AZP: 38-09/36),
- 67) Mierzawy, stan. 2 (AZP: 39-09/52),
- 68) Mierzawy, stan. 3 (AZP: 39-09/53),
- 69) Mironów, stan. 1 (AZP: 39-09/55),
- 70) Mironów, stan. 2 (AZP: 39-09/56),
- 71) Mironów, stan. 3 (AZP: 39-09/57),
- 72) Mironów, stan. 4 (AZP: 39-09/58),
- 73) Mironów, stan. 6 (AZP: 39-09/60),
- 74) Mironów, stan. 8 (AZP: 39-09/62),
- 75) Osetna, stan. 1 (AZP: 39-09/66),
- 76) Pstrowice, stan. 34 (AZP: 37-09/32),
- 77) Przelewice, stan. 30 (AZP: 38-10/52),
- 78) Przywodzie, stan. 1 (AZP: 39-09/73),
- 79) Przywodzie, stan. 8 (AZP: 39-09/80),

- 38) Lipiany, stan.9 (AZP:39-09/14),
- 39) Lipiany, stan. 11 (AZP: 39-09/16),
- 40) Lipiany, stan. 15 (AZP: 39-09/20),
- 41) Lipiany, stan. 16 (AZP: 39-09/21),
- 42) Lipiany, stan. 23 (AZP: 39-09/28),

- 80) Przywodzie, stan. 9 (AZP: 39-09/81),
- 81) Przywodzie, stan. 10 (AZP: 39-09/82),
- 82) Skrzyńka, stan.1.(AZP:38-09/27)
- 83) Wołczyn,stan.1 (AZP: 38-09/29)

**Źródło – Akta WUOZ w Szczecinie*

Załącznik nr 3. Gminna ewidencja zabytków

1	Lipiany	Lipiany		Plan miasta	
2	Lipiany	Lipiany		Mury obronne	
3	Lipiany	Lipiany		Brama Myśliborska	
4	Lipiany	Lipiany		Brama Pyrzycka	
5	Lipiany	Lipiany		Kościół	
6	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej nr 3	dom mieszkalny	
7	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 10-10A	kamienica	
8	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 13	kamienica	
9	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 18	kamienica	
10	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 19	kamienica	
11	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 20	kamienica	
12	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 26	kamienica	
13	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 29-31	budynek mieszkalny	w konstrukcji szachulcowej
14	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 30	dom mieszkalny	
15	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 32	kamienica	
16	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 33	dom mieszkalny	
17	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 35	kamienica	
18	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 36	kamienica	
19	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 38	kamienica	
20	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 39	kamieniczka	
21	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 40a	kamienica	
22	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 41	kamieniczka	
23	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 43	kamieniczka	

24	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 45	kamienica	
25	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 47	kamienica	
26	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 49	kamienica	
27	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej 51	kamienica	
28	Lipiany	Lipiany	ul. Barliniecka 4	budynek mieszkalny	wielorodzinny
29	Lipiany	Lipiany	ul. Barliniecka 6	budynek mieszkalny	wielorodzinny
30	Lipiany	Lipiany	ul. Barliniecka 7	budynek mieszkalny	wielorodzinny
31	Lipiany	Lipiany	ul. Ciasna	dom mieszkalny	
32	Lipiany	Lipiany	ul. Ciasna	kamienica	
33	Lipiany	Lipiany	ul. Góra 1	kamienica	
34	Lipiany	Lipiany	ul. Góra 8	kamienica	
35	Lipiany	Lipiany	ul. Góra 10	kamienica	
36	Lipiany	Lipiany	ul. Góra 15	budynek mieszkalny	
37	Lipiany	Lipiany	ul. Góra 17	budynek mieszkalny	
38	Lipiany	Lipiany	ul. Góra 20	kamienica	
39	Lipiany	Lipiany	ul. Góra 25	budynek mieszkalny	
40	Lipiany	Lipiany	ul. Góra 26	kamienica	
41	Lipiany	Lipiany	ul. Góra 29	budynek mieszkalny	
42	Lipiany	Lipiany	ul. Góra 30	budynek mieszkalny	
43	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej	Aleja lipowa	
44	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej	młyn kaszarnia	Nie użytkowany
45	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 1	budynek mieszkalny	willa
46	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 3	budynek mieszkalny	willa
47	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 4	budynek mieszkalny	wielorodzinny
48	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 6	budynek mieszkalny	wielorodzinny
49	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 8	budynek mieszkalny	dwurodzinny
50	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 10	budynek mieszkalny	wielorodzinny

51	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 12	budynek mieszkalny	
52	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 13	budynek mieszkalny	
53	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 14	budynek mieszkalny	willa
54	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 15	budynek mieszkalny	willa
55	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 16	budynek mieszkalny	willa
56	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 17	budynek mieszkalny	willa
57	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 18	budynek mieszkalny	kamienica
58	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 19	budynek mieszkalny	kamienica
59	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 21	budynek mieszkalny	wielorodzinny
60	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 22	budynek mieszkalny	willa
61	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 25	budynek mieszkalny	kamienica
62	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 27	budynek mieszkalny	willa
63	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 28	budynek mieszkalny	willa
64	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 29	budynek mieszkalny	kamienica
65	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 31	budynek mieszkalny	pocztą
66	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 33	budynek mieszkalny	willa
67	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 34	budynek mieszkalny	kamienica
68	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 35	budynek mieszkalny	willa
69	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 36	budynek mieszkalny	kamienica
70	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 37	budynek mieszkalny	willa
71	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 38	budynek mieszkalny	kamienica
72	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 39	budynek mieszkalny	willa
73	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 40	budynek mieszkalny	kamienica
74	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 41	budynek mieszkalny	
75	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 42	budynek mieszkalny	kamienica
76	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 44	budynek mieszkalny	kamienica
77	Lipiany	Lipiany	ul.Jedności Narodowej nr 46	budynek mieszkalny	kamienica

78	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 48	budynek mieszkalny	kamienica
79	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 49	budynek mieszkalny	kamienica
80	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 50	budynek mieszkalny	kamienica
81	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 51	budynek mieszkalny	kamienica
82	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 53	budynek mieszkalny	kamienica
83	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 57	budynek mieszkalny	kamienica
84	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 58	budynek mieszkalny	
85	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 59	budynek mieszkalny	kamienica
86	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 61	budynek mieszkalny	W konstrukcji szachulcowej
87	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 63	budynek mieszkalny	kamienica
88	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 40	budynek mieszkalny	kamienica
89	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 40	budynek mieszkalny	kamienica
90	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 40	budynek mieszkalny	kamienica
91	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 65	kamienica	
92	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 67	kamienica	
93	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 69	kamienica	
94	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 73	kamienica	
95	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 75	budynek gospodarczy	
96	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 79	kamienica	
97	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 81	kamienica	
98	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej	młyn	
99	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 1a	szkoła	
100	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 1b	szkoła	
101	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 1c	sala sportowa szkoły	
102	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 5	kamienica	
103	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 7	budynek mieszkalny	
104	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 8	budynek mieszkalny	
105	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 9	budynek mieszkalny	

106	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 10	budynek mieszkalny	
107	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 11	budynek mieszkalny	
108	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 13	budynek mieszkalny	
109	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 14	budynek mieszkalny	
110	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 15	budynek mieszkalny	
110	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 16	budynek mieszkalny	
112	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 16	budynek mieszkalny	
113	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 16	budynek mieszkalny	
114	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 15	dom mieszkalny	chałupa
115	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 16	dom mieszkalny	chałupa
116	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 18	kamienica	
117	Lipiany	Lipian	ul. Kościuszki nr 19	kamienica	
118	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 21	dom mieszkalny	wielorodzinny
119	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 23	budynek mieszkalny	
120	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 25	budynek mieszkalny	
121	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 27	budynek mieszkalny	
122	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 29	budynek mieszkalny	
123	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 33	kamienica	
124	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 35	budynek mieszkalny	kamienica
125	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 39	budynek mieszkalny	
126	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 43	Budynek mieszkalny	
127	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 45	budynek mieszkalny	
128	Lipiany	Lipiany	ul. Lipowa nr 2	willa	
129	Lipiany	Lipiany	ul. Lipowa 3-13	zespół domów 2-rodzinnych	
130	Lipiany	Lipiany	ul. Lipowa	budynek stacji wodociągowej	
131	Lipiany	Lipiany	ul. Lipowa	zespół domów 2- rodzinnych	
132	Lipiany	Lipiany	ul. Makuszyńskiego 10	budynek mieszkalny	wielorodzinny

133	Lipiany	Lipiany	ul. Mickiewicza nr 1	kamienica	
134	Lipiany	Lipiany	ul. Mickiewicza nr 2	kamienica	
135	Lipiany	Lipiany	ul. Mickiewicza nr 3	kamienica	
136	Lipiany	Lipiany	ul. Mickiewicza nr 4	kamienica	
137	Lipiany	Lipiany	ul. Mickiewicza nr 5	apteka	
138	Lipiany	Lipiany	ul. Mickiewicza nr 7	kamienica	
139	Lipiany	Lipiany	ul. Mickiewicza nr 8	kamienica	
140	Lipiany	Lipiany	ul. Mickiewicza nr 9	kamienica	
141	Lipiany	Lipiany	ul. Mickiewicza nr 10	Budynek gospodarczo-mieszkalny	
142	Lipiany	Lipiany	ul. Mickiewicza nr 11	kamienica	
143	Lipiany	Lipiany	ul. Mickiewicza nr 13	kamienica	
144	Lipiany	Lipiany	ul. Mickiewicza nr 14-14a	kamienica	
145	Lipiany	Lipiany	ul. Mickiewicza nr 15	kamienica	
146	Lipiany	Lipiany	Ul. Myśluborska	cmentarz komunalny	
147	Lipiany	Lipiany	ul. Myśluborska	kaplica cmentarna	na cmentarzu komunalnym
148	Lipiany	Lipiany	ul. Myśluborska nr 1	budynek mieszkalny	
149	Lipiany	Lipiany	ul. Myśluborska nr 2	bud. gospodarczy (mleczarnia)	wyłączony z WEZ
150	Lipiany	Lipiany	ul. Myśluborska nr 3	przychodnia	dawniej szpital
151	Lipiany	Lipiany	ul. Myśluborska nr 4	kamienica	
152	Lipiany	Lipiany	ul. Myśluborska nr 8	budynek mieszkalny	wielorodzinny
153	Lipiany	Lipiany	ul. Myśluborska nr 11	bud. posterunku energetycznego	ob. ENEA
154	Lipiany	Lipiany	ul. Niepodległości nr 2	kamienica	
155	Lipiany	Lipiany	ul. Niepodległości nr 3	kamienica	
156	Lipiany	Lipiany	ul. Niepodległości nr 4	budynek mieszkalny	
157	Lipiany	Lipiany	ul. Niepodległości nr 5	kamienica	
158	Lipiany	Lipiany	ul. Niepodległości nr 7	budynek mieszkalny	

159	Lipiany	Lipiany	ul. Niepodległości nr 8	kamienica	
160	Lipiany	Lipiany	ul. Niepodległości nr 9	kamienica	
161	Lipiany	Lipiany	ul. Niepodległości nr 10	Budynek mieszkalny	w konstrukcji szachulcowej
162	Lipiany	Lipiany	ul. Niepodległości nr 11	kamienica	
163	Lipiany	Lipiany	ul. Niepodległości nr 12	budynek mieszkalny	w konstrukcji ryglowej
164	Lipiany	Lipiany	ul. Niepodległości nr 18	budynek mieszkalny	
165	Lipiany	Lipiany	ul. Niepodległości nr 20	budynek mieszkalny	
166	Lipiany	Lipiany	ul. Okrzei	aleja lipowa	
167	Lipiany	Lipiany	ul. Okrzei nr 5	Ośrodek Kultury	
168	Lipiany	Lipiany	ul. Okrzei nr 6	budynek mieszkalny	
169	Lipiany	Lipiany	ul. Okrzei nr 5	Ośrodek Kultury	
170	Lipiany	Lipiany	ul. Okrzei nr 7	kamienica	
171	Lipiany	Lipiany	ul. Okrzei nr 8	kamienica	
172	Lipiany	Lipiany	ul. Okrzei nr 9	kamienica	
173	Lipiany	Lipiany	ul. Okrzei nr 10	kamienica	
174	Lipiany	Lipiany	ul. Okrzei nr 13	kamienica	
175	Lipiany	Lipiany	ul. Okrzei nr 14	kamienica	
176	Lipiany	Lipiany	ul. Oświęcimska nr 3	kamienica	
177	Lipiany	Lipiany	ul. Oświęcimska nr 6	budynek mieszkalny	
178	Lipiany	Lipiany	ul. Oświęcimska nr 8	budynek mieszkalny	
179	Lipiany	Lipiany	ul. Oświęcimska nr 9	kamienica	
180	Lipiany	Lipiany	ul. Oświęcimska nr 10	kamienica	
181	Lipiany	Lipiany	ul. Oświęcimska nr 11	kamienica	
182	Lipiany	Lipiany	ul. Oświęcimska nr 13	kamienica	
183	Lipiany	Lipiany	ul. Pyrzycka nr 6-36	zespół domów	dwurodzinnych
184	Lipiany	Lipiany	ul. Pyrzycka nr 9	bud. administracyjny	Zakłady Przetwórstwa Owoc.
185	Lipiany	Lipiany	ul. Pyrzycka nr 9	Zakład Przetwór. Owocowego	

186	Lipiany	Lipiany	ul. Pyrzycka 6-36	zespół budynków mieszkalnych	dwurodzinnych
187	Lipiany	Lipiany	ul. Sienkiewicza nr 1	kamienica	
188	Lipiany	Lipiany	ul. Sienkiewicza nr 4	kamienica	
189	Lipiany	Lipiany	ul. Sienkiewicza nr 6-8	Budynki mieszkalne	dwurodzinne
190	Lipiany	Lipiany	ul. Sienkiewicza nr 12	kamienica	
191	Lipiany	Lipiany	ul. Sienkiewicza nr 14	kamienica	
192	Lipiany	Lipiany	ul. Sikorskiego nr 6	kamienica	
193	Lipiany	Lipiany	ul. Sikorskiego nr 8-10-12	zespół domów	wielorodzinnych
194	Lipiany	Lipiany	ul. Sikorskiego nr 9	kamienica	
195	Lipiany	Lipiany	ul. Sikorskiego nr 14	kamienica	
196	Lipiany	Lipiany	ul. Sikorskiego nr 18-20	zespół domów	wielorodzinnych
197	Lipiany	Lipiany	ul. Sikorskiego nr 24	budynek mieszkalny	wielorodzinny
198	Lipiany	Lipiany	ul. Sikorskiego nr 26-28-30	zespół domów	
199	Lipiany	Lipiany	ul. Sikorskiego nr 32	kamienica	
200	Lipiany	Lipiany	ul. Sikorskiego nr 34	zespół folwarczny	
201	Lipiany	Lipiany	ul. Sikorskiego	zagroda	
202	Lipiany	Lipiany	ul. Szkolna nr 2	kamienica	
203	Lipiany	Lipiany	ul. Szkolna nr 3	kamienica	
204	Lipiany	Lipiany	ul. Szkolna nr 4	kamienica	
205	Lipiany	Lipiany	ul. Szkolna nr 5	budynek mieszkalny	
206	Lipiany	Lipiany	ul. Szkolna nr 7	budynek mieszkalny	
207	Lipiany	Lipiany	ul. Szkolna nr 10	budynek mieszkalny	
208	Lipiany	Lipiany	ul. Szkolna nr 12	budynek mieszkalny	+ budynek gospodarczy
209	Lipiany	Lipiany	ul. Szkolna nr 13	kamienica	
210	Lipiany	Lipiany	ul. Szkolna nr 15	kamienica	
211	Lipiany	Lipiany	ul. Szkolna nr 17	biblioteka	w konstrukcji szachulcowej
212	Lipiany	Lipiany	ul. Szkolna nr 18	kamienica	

213	Lipiany	Lipiany	ul. Szkolna nr 19-21	budynek mieszkalny	
214	Lipiany	Lipiany	ul. Szkolna nr 20	budynek mieszkalny	
215	Lipiany	Lipiany	ul. Traugutta nr 1	kamienica	
216	Lipiany	Lipiany	ul. Traugutta nr 5	budynek mieszkalny	
217	Lipiany	Lipiany	ul. Traugutta nr 7	budynek mieszkalny	
218	Lipiany	Lipiany	ul. Traugutta nr 8	budynek mieszkalny	
219	Lipiany	Lipiany	ul. Traugutta nr 9	budynek mieszkalny	
220	Lipiany	Lipiany	ul. Wodna nr 2	budynek mieszkalny	
221	Lipiany	Lipiany	ul. Wodna nr 4	budynek mieszkalny	
222	Lipiany	Lipiany	ul. Wodna nr 8	budynek mieszkalny	
223	Lipiany	Lipiany	ul. Żeromskiego 2	budynek mieszkalny	
224	Lipiany	Lipiany	ul. Żeromskiego 8	budynek mieszkalny	
225	Lipiany	Lipiany	ul. Żeromskiego 10	budynek mieszkalny	
226	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 1	ratusz	
227	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 2	kamienica	
228	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 3	budynek mieszkalny	
229	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 4	budynek mieszkalny	elewacja tylna w kons. ryg.
230	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 5	kamienica	
231	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 6	kamienica	
232	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 8	kamienica	
233	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 9	kamienica	
234	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 10	kamienica	
235	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 11	kamienica	
236	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 12	kamienica	
237	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 13	kamienica	
238	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 14-15	kamienica	
239	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 16	kamienica	

240	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 19	kamienica	
241	Batowo	Lipiany		ruina pałacu	
242	Batowo	Lipiany		rządcaówka	
243	Batowo	Lipiany		zespół folwarczny	
244	Batowo	Lipiany		park pałacowy	
245	Batowo	Lipiany		cmentarz rodowy	na terenie parku
246	Batowo	Lipiany		aleja jaworowa	droga do Krasnego i Mielęcina
247	Batowo	Lipiany		aleja kasztanowa	
248	Batowo	Lipiany		aleja jaworowa	
249	Batowo	Lipiany		kolonia mieszkalna	
250	Batowo	Lipiany		remiza strażacka	
251	Brzostowo	Lipiany		stacja transformatorowa	
252	Derczewko	Lipiany	Derczewko 2	stacja transformatorowa	
253	Derczewko	Lipiany	Derczewko 3	dom mieszkalny	
254	Derczewko	Lipiany		dom mieszkalny	
255	Derczewko	Lipiany		szpaler lipowy	
256	Dębiec	Lipiany		zajazd	w stanie ruiny
257	Dębiec	Lipiany		dom mieszkalny	
258	Głębokie	Lipiany	Głębokie nr 1	dom mieszkalny	
259	Jedlice	Lipiany	Jedlice 27	dwór ob. dom mieszkalny	obiekt stanowi całościowo zachowany element pierwotnej kompozycji przestrzennej
260	Jedlice	Lipiany		park dworski	
261	Jedlice	Lipiany	rządcaówka	przebudowana	przebudowany
262	Jedlice	Lipiany	Jedlice 24	budynek gospodarczy – ob. mieszkalny	przebudowany
263	Jedlice	Lipiany		budynek gospodarczy	przebudowany
264	Jedlice	Lipiany		budynek gospodarczy	

265	Jedlice	Lipiany		budynek gospodarczy	
266	Józefin	Lipiany		cmentarz żydowski	
267	Krasne	Lipiany		ruina pałacu	
268	Krasne	Lipiany		park pałacowy	
269	Krasne	Lipiany		zespół folwarczny	
270	Krasne	Lipiany	Krasne nr 3a	dom mieszkalny	
271	Krasne	Lipiany	Krasne nr 4	Dom mieszkalny	dwojak
272	Krasne	Lipiany	Krasne nr 20a	dom mieszkalny	chałupa
273	Krasne	Lipiany	Krasne nr 21	dom mieszkalny	czworak
274	Krasne	Lipiany		cmentarz	II
275	Krasne	Lipiany		cmentarz przykościelny	
276	Miedzyn	Lipiany	Miedzyn nr 5	zespół folwarczny	
277	Miedzyn	Lipiany		rządówka	
278	Miedzyn	Lipiany		park dworski	
279	Miedzyn	Lipiany		stodoła - owczarnia w zespole fol.	
280	Mielęcinek	Lipiany		zespół folwarczny	
281	Mielęcinek	Lipiany		dwór	
282	Mielęcinek	Lipiany		oficyna	
283	Mielęcinek	Lipiany		park dworski	
284	Mielęcinek	Lipiany	Mielęcinek nr 8a	dom mieszkalny	
285	Mielęcinek	Lipiany		stacja transformatorowa	
286	Mironów	Lipiany	Mironów 1	spichlerz	
287	Nowice	Lipiany		zespół folwarczny	
288	Nowice	Lipiany	Nowice nr 4	rządówka	
289	Nowice	Lipiany		obora	
290	Nowice	Lipiany		owczarnia	
291	Nowice	Lipiany		kuźnia	

292	Nowice	Lipiany	Nowice 1a	dom mieszkalny	dwojak
293	Nowice	Lipiany	Nowice nr 6	Budynek gospodarczy	
294	Nowice	Lipiany	Nowice nr 7	dom mieszkalny	
295	Nowice	Lipiany	Nowice nr 8	dom mieszkalny	
296	Nowice	Lipiany	Nowice nr 9a	dom mieszkalny	
297	Osetna	Lipiany	Osetna nr 3-4	zagroda	
298	Skrzynka	Lipiany		zespół folwarczny	rozebrany
299	Skrzynka	Lipiany		dwór	w stanie ruiny
300	Skrzynka	Lipiany		park dworski	
301	Skrzynka	Lipiany		rządówka	rozebrana
302	Skrzynka	Lipiany		stajnia folwarczna	rozebrana
303	Skrzynka	Lipiany		stodoła folwarczna	rozebrana
304	Skrzynka	Lipiany	Skrzynka nr 20	kaplica	dawna szkoła
305	Skrzynka	Lipiany	Skrzynka 12	dom mieszkalny	
306	Skrzynka	Lipiany	Skrzynka 13	dom mieszkalny	
307	Skrzynka	Lipiany	Skrzynka 14	dom mieszkalny	
308	Skrzynka	Lipiany	Skrzynka 18	dom mieszkalny	
309	Skrzynka	Lipiany	Skrzynka 22a	dom mieszkalny	
310	Skrzynka	Lipiany	Skrzynka 24	dom mieszkalny	
311	Skrzynka	Lipiany	Skrzynka 25	dom mieszkalny	zagroda
312	Skrzynka	Lipiany		cmentarz	
313	Skrzynka	Lipiany		cmentarz	
314	Sokolniki	Lipiany	Sokolniki 29	dom mieszkalny	
315	Sokolniki	Lipiany	Sokolniki 30	dom mieszkalny	
316	Wołczyn	Lipiany		zespół folwarczny	
317	Wołczyn	Lipiany		dwór	

318	Wołczyn	Lipiany		park dworski	
319	Wołczyn	Lipiany		chlewnia folwarczna	
320	Wołczyn	Lipiany		stodoła folwarczna	
321	Wołczyn	Lipiany		aleja jaworowa	
322	Wołczyn	Lipiany	Wołczyn nr 6	dom mieszkalny	
323	Wołczyn	Lipiany	Wołczyn nr 7	dom mieszkalny	
324	Wołczyn	Lipiany	Wołczyn nr 20	dom mieszkalny	
325	Wołczyn	Lipiany	Wołczyn nr 21	dom mieszkalny	
326	Wołczyn	Lipiany	Wołczyn nr 22	dom mieszkalny	
327	Wołczyn	Lipiany		stacja transformatorowa	
328	Wołczyn	Lipiany		stacja transformatorowa	
329	Żarnowo	Lipiany	Żarnowo 6	zagroda	

* Źródło – Akta WUOZ w Szczecinie

Załącznik nr 4. Wykaz obiektów proponowanych do wpisu do rejestru zabytków

Lp.	Nazwa miejscowości	Gmina	Adres	Obiekt	Uwagi
1	Lipiany	Lipiany	ul. Armii Krajowej nr 38	kamienica	
2	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 1	willa	modernizm
3	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 4	budynek mieszkalny wielorodzinny	modernizm
4	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 15	willa	neorenesans
5	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 17	willa	
6	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 22	willa	modernizm
7	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 28	willa	
8	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 33	willa	
9	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 37	willa	
10	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 38	budynek mieszkalny	konstrukcja ryglowa
11	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 39	willa	
12	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 46	kamienica	
13	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 61	budynek mieszkalny	konstrukcja ryglowa
14	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 67	kamienica	
15	Lipiany	Lipiany	ul. Jedności Narodowej nr 75	budynek gospodarczy	1903
16	Lipiany	Lipiany	ul. Kopernika	budynek gospodarczy magazyn	
17	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 1a	budynek szkoły	
18	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 19	budynek mieszkalny	konstrukcja ryglowa
19	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 27	budynek mieszkalny	konstrukcja ryglowa
20	Lipiany	Lipiany	ul. Kościuszki nr 35	kamienica	
21	Lipiany	Lipiany	ul. Mickiewicza 10	budynek mieszkalny i gospodarczy	pocz. XIX w.
22	Lipiany	Lipiany	ul. Myśluborska	kaplica cmentarna	Pocz. XX w
23	Lipiany	Lipiany	ul. Myśluborska nr 3	budynek d. szpitala	1902 r
24	Lipiany	Lipiany	ul. Myśluborska nr 11	budynek posterunku energetycznego	I. 30-te XX w.
25	Lipiany	Lipiany	ul. Niepodległości nr 7	budynek mieszkalny	konstrukcja ryglowa
26	Lipiany	Lipiany	ul. Niepodległości nr 10	budynek mieszkalny	konstrukcja ryglowa
27	Lipiany	Lipiany	ul. Niepodległości nr 12	budynek mieszkalny	konstrukcja ryglowa

28	Lipiany	Lipiany	ul. Okrzei nr 5		
29	Lipiany	Lipiany	ul. Oświęcimska nr 6	budynek mieszkalny	konstrukcja ryglowa
30	Lipiany	Lipiany	ul. Oświęcimska nr 8	konstrukcja ryglowa	
31	Lipiany	Lipiany	ul. Pyrzycka 9	Zakład Przetwór. Owoców	modernizm
32	Lipiany	Lipiany	ul. Sikorskiego	zagroda	1919 r.
33	Lipiany	Lipiany	ul. Szkolna nr 12	budynek mieszkalny	klasycyzm
34	Lipiany	Lipiany	ul. Szkolna nr 18	kamienica	
35	Lipiany	Lipiany	ul. Traugutta nr 5	budynek mieszkalny	poł. XIX w.
36	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 4	budynek mieszkalny	konstrukcja ryglowa
37	Lipiany	Lipiany	pl. Wolności nr 14-15	budynek mieszkalny	konstrukcja ryglowa
38	Lipiany	Lipiany	ul. Żeromskiego 10	budynek mieszkalny	pocz. XX w.
39	Batowo	Lipiany		remiza	pocz. XX w.
40	Dębiec	Lipiany	Dębiec nr 2	zagroda	2 poł. XIX w.
41	Jedlice	Lipiany	Jedlice nr 27	dwór	2 poł. XIX w.
42	Jedlice	Lipiany	Jedlice	park	2poł.XIX w.
43	Jedlice	Lipiany	Jedlice	remiza	pocz. XX w
44	Miedzyn	Lipiany	Miedzyn nr 5	zespół folwarczny	
45	Mielęcinek	Lipiany	Mielęcinek	dwór	połowa XIX w.
46	Mironów	Lipiany	Mironów	spichlerz	pocz. XX w.
47	Osetna	Lipiany	Osetna	zagroda	I.20-te XX w.
48	Skrzynka	Lipiany	Skrzynka nr 25	zagroda	
49	Wołczyn	Lipiany	Wołczyn	dwór	ok. 1900 r.
50	Żarnowo	Lipiany	Żarnowo	zagroda	

* Propozycje własne autorki opracowania